

ג'וינט ישראל אשלים
חד במשייה הכרחה למען ילדיו, מער ועליוס במעס סוכן

משרד ראבדה
הרחה והפירחה
החברתיים

המסד לביטוח לאומי

מסד בי"ר

השתתפות נוער עם מוגבלות

בפעילות השכבה הבוגרת בתנועות הנוער

תשע"ט | 2018

מדריך להשתתפות נוער עם מוגבלות בפעילות השכבה הבוגרת בתנועת הנוער

בוצע במסגרת התכנית להשתלבות ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער.

שותפים: מועצת תנועות הנוער, ג'וינט-אשלים, משרד החינוך, משרד הרווחה, קרן שלם, המוסד לביטוח לאומי, איגוד מנהלי מחלקות החינוך.

כתיבה: תום שי
עריכת לשון: אלישבע מאי

עיצוב, עימוד והכנה לדפוס: החבורה עיצוב גרפי
דפוס: דפוס סביונים

ליווי מקצועי וריכוז צוות ההיגוי:
אורית תמרי-שליאכטר - רכזת תכנית להשתלבות ילדים ובני נוער עם מוגבלות בתנועות הנוער, מועצת תנועות הנוער בישראל

תודות

לחברי ועדת כתיבת התדריך שקראו, הגיבו, כיוונו ושיפרו:

יפעת קליין - ג'וינט-אשלים

מיכל גולן - ג'וינט-אשלים

שלומית רונן-ליבנה - מועצת תנועות הנוער

נעה שגב- מינהל חברה ונוער, משרד החינוך

אירית ברוק - מינהל חברה ונוער, משרד החינוך

נעה טייך-פייר - שפ"י, משרד החינוך

יוס מאירוביץ', תנועת בני עקיבא

לרכזי תחום ההשתלבות בכל 13 תנועות הנוער
ולכל צוות ההיגוי המלווה את התכנית.

חוברת זו נכתבה בלשון זכר מטעמי נוחות בלבד והיא מיועדת לשני המינים במידה שווה.

הוצאת מועצת תנועות הנוער בישראל (ע"ר)

כסלו תשע"ט, נובמבר 2018

© כל הזכויות שמורות לגופים השותפים בתכנית

תוכן העניינים

הקדמה והנחיות לשימוש בחוברת 6

פרק ראשון: עקרונות ותפיסות המיושמים בתכנית 10

פרק שני: חניך עם מוגבלות בגיל ההתבגרות 12

פרק שלישי: מודל ההשתתפות של נוער עם מוגבלות בשכבה הבוגרת 16

1 תנאים להצלחת המודל 17

2 מסגרות ההשתלבות המוצעות 18

3 המעבר מהשכבה הצעירה לשכבה הבוגרת 22

4 השכב"גניק המודרך: הדרכת חניכים עם מוגבלות בשכבה הבוגרת 30

5 השכב"גניק המדריך: חניך עם מוגבלות בתפקיד משמעותי 36

6 ליווי ותמיכה בתהליך החינוכי 42

7 ארגז כלים מתודי - הנחיות וטיפים להתאמות 50

8 איך מחליטים? שאלות מנחות לבחינת מסגרת ההשתתפות המתאימה 54

פרק רביעי: ממשיכים הלאה 58

- הגשמה
- לקראת פרידה מהתנועה

פרק חמישי: מעטפת הפעילות 68

- בית ומשכחה
- מסגרות חינוכיות-טיפוליות
- מחלקות לשירותים חברתיים ברשות

לסיום 72

נספחים

משנים עמדות 74

שאלון היכרות לפני שנת הכנה 76

שיחה אישית לפני כניסה לשכב"ג 78

הטרמה 82

פעולה שפתית קוגניטיבית 84

שאלון לתפקיד בצוות 86

SML 88

שאלות מנחות לבחינת מסגרת ההשתתפות 92

שיחה אישית לפני פרידה 96

מקורות 100

הקדמה

בשנת 2015 (תשע"ו) יצא לאור המדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער. היה זה רגע שיא בתכנית פיילוט, שביקשה להביא להשתלבות מיטבית ומשמעותית של ילדים ונוער עם מוגבלות בפעילות תנועות הנוער כשווים בין שווים. את התכנית הנחתה התפיסה, שיש ליצור סביבה כמה שפחות מגבילה עבור האדם עם המוגבלות על ידי צמצום חסמים והרחבת יכולת ההשתתפות הפעילה בכל תחומי החיים. התפיסה הזו השתלבה היטב ב-DNA של תנועות הנוער - פיתוח עולמו של האדם על ידי הענקת מגוון הזדמנויות לבחור בין אפשרויות, לשכלל יכולות, לקשור קשרים חברתיים, לחיות חיים יצירתיים ולחוש בעל ערך. חניכים עם מוגבלות בשכבה הצעירה בתנועות הנוער מצאו מקום של הכלה, ביטוי ושייכות, שהתעצמו באמצעות התכנית והמדריך שפורסם בעקבותיה. המדריך ארגן לראשונה את הניסיון, החומרים, התובנות והתהליכים שהצטברו בתנועות למערך אחד, שיתופי, מסודר, מובנה ובהיר. התבגרותם של אותם חניכים והיותם חלק בלתי נפרד מפעילות התנועה העלו את הצורך לפתח תהליך מובנה ומותאם להשתתפותם גם בשכבה הבוגרת (שכב"ג), כאשר אלה המטרות שהנחו את הפיתוח.

מטרות

עבור החניך

- יצירת רצף תהליכי בהתפתחות האישית של כל חניך וחניכה עם מוגבלות במסגרת התנועתית באמצעות שמירה על מעגל השייכות שנוצר בשכבה הצעירה, התאמה והעצמת אפשרויות ההשתתפות בתנועות גם בשכבה הבוגרת.
- העצמה והעמקת תחושות המסוגלות, האוטונומיה, המשמעות וההשפעה של חניכים עם מוגבלות, הנובעות מהשתתפות פעילה במסגרת התנועתית וביצוע תפקידים והתנסויות משמעותיות בתוכה.
- סיוע ביצירת אופק לחניכים עם מוגבלות בתוך התנועות ולאחריהן: אופק חברתי, תעסוקתי והתפתחותי.

עבור הקבוצה

- פיתוח יכולת ההכלה של שונות בקבוצה: ראיית כל אדם כעולם ומלואו וכבעל צרכים, איכויות ותרומה ייחודית, והבנה שלכל אדם ערך וחשיבות בתוך החברה.
- קידום יחסים שוויוניים בין חברי הקבוצה והשכבה באמצעות מתן הזדמנות להתפתחות ואפשרויות בחירה והצעת דרכים מגוונות לקחת חלק, להשפיע ולתרום לקבוצה.

עבור הסניף/התנועה

- יצירת המשכיות בתהליכי שינוי עמדות ובחשיפה לשונות בפעילות התנועתית.
- מתן מענה להתמודדות הצוות עם צרכים שונים ופערים קוגניטיביים, תקשורתיים ורגשיים גדלים והולכים בין החניכים.
- מתן מענה חינוכי ראוי לנוער עם מוגבלות, כדי שיוכל לעבור תהליך מלא בתנועה ולסיימה כבוגר "מן המניין".

האתגר בהבניית תהליך אחיד הוא השוני בין התנועות, המשפיע על האופן שבו פועלת השכבה הבוגרת ועל מגוון ההיצעים הפתוחים בפני החניך בכל תנועה. כדי להתמודד עם השוני המדריך שלפניכם מנסה לעמוד על המבנים, הערכים והשיטה המשותפים לכלל התנועות. המדריך מציע גם מעין מילון מושגים, שיאפשר שפה משותפת. לאורך המדריך נפרס בהרחבה המגוון הקיים, האפשרויות, התפקידים והמרחבים הנפתחים בפני כל חניך עם הצטרפותו לשכבה הבוגרת. כל אלה מאפשרים לכל חניך למצוא את מקומו במסגרת התנועה ולהביא עצמו למעורבות ולהשפעה.

למי מיועד המדריך?

- להנהגות התנועות בכלל ולבעלי התפקידים המובילים או מעורבים בהשתלבותם של חניכים עם מוגבלות בתנועת הנוער, בפרט.
- לרכזי האזור או המחוז המנחים את הצוותים ולרכזי הסניפים המובילים את התהליכים החינוכיים בשטח.
- למדריכי השכבה הצעירה, המעבירים את שנת ההכנה לכניסה לשכבה הבוגרת, וכן למדריכי השכבה הבוגרת ולחברי צוות הסניף בתפקידים המובילים והמעצבים ביחד עם הרכז את הסניף.
- לרכזי הרוחב בתנועה, האמונים על ההכשרות התנועתיות וההגשמה. זאת, בשל העובדה שבשכבה הבוגרת הפעילות, בנוסף לאופי מקומי, היא גם בעלת אופי כלל-תנועתי.

מה כולל המדריך?

עבודה עם המדריך הקודם (הימן-זהבי, תשע"ו, 2015) הבהירה, שהתמקצעות בעולם הידע של המוגבלות והיכרות מעמיקה עם המאפיינים והצרכים יביאו להצלחה בעבודה עם נוער עם מוגבלות. לכן תוכלו למצוא כאן עקרונות עבודה מנחים, פריסה של האפשרויות השונות להשתתפות וכן ההזדמנויות, האתגרים והתהליכים הטמונים ונגזרים מכל אחת מהן.

המדריך נפתח בשני פרקי מידע תיאורטי, המהווים את אבני הדרך להמשך המסע - הצגת עיקרי התפיסה שעומדת בבסיס התכנית ומיושמת בה ומאפייני הגיל וכיצד הם באים לידי ביטוי אצל חניך עם מוגבלות. בפרק השלישי מוצג מודל ההשתתפות של חניכים עם מוגבלות בשכבה הבוגרת באופן הבא: תחילה פריסת המסגרות המוצעות ולאחר מכן אופן יישומן על פי רצף ההתפתחות של החניך משנת המעבר ועד השתלבות כבעל תפקיד בצוות הסניף. פרק זה מסתיים בהצעות לליווי, בכלים, במבנים ובהיערכות הנדרשים כדי לתמוך ולתפעל את התהליכים החינוכיים.

הפרק הרביעי מוקדש לתהליכי הסיום והפרידה בסניף, תוך התייחסות להגשמה כערך ומטרה תנועתית מרכזית. בפרק החמישי והאחרון מובאת סקירה על העבודה המשותפת עם המעטפת התומכת של החניך - המשפחה, מסגרות חינוכיות וטיפוליות וגופי החינוך, הטיפול והרווחה, מתוך הבנה שאלה מהותיים להצלחת התהליך. היום-יום התנועתי הוא עמוס ורב פעילות ועל כן, במהלך הכנת המדריך, שמנו דגש משמעותי על ההנגשה הוויזואלית שלו על ידי יצירת שפה גרפית

ועיצוב "הקופצים לעין" ומאפשרים לדלות את הפרטים הרלוונטיים בנוחות ובמהירות. כמו כן, תוכלו למצוא במדריך זה הפניות חשובות למדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער (הימן-זהבי, תשע"ו, 2015). מצאנו לנכון לא לחזור על מידע וחומרים שהוגשו במדריך הקודם, אלא אם כן היה נכון להוסיף את ההיבט של השכבה הבוגרת לאותו עניין, שכן עניינו של מדריך זה הוא להוסיף מידע רלוונטי וייחודי לעבודה בשכבה הבוגרת ולא לחזור על מה שנכתב בעבר.

למידע מורחב על השתלבות בתנועות הנוער אנו מזמינים אתכם לפנות לרכזי התחום בתנועה שלכם וכן להיכנס לאתר התכנית להשתלבות ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער:

<http://www.tni-shiluv.org.il>

ועוד שתי הערות לסיום ההקדמה: המדריך כתוב בלשון זכר מטעמי נוחות, אך מכוון לשני המינים - רכזות ורכזים, מדריכות ומדריכים, חניכות וחניכים במידה שווה. כמו כן, לאורך המדריך נעשה שימוש במונח "שכבה בוגרת" גם בגרסה המקוצרת - שכב"ג.

ורגע לפני שאתם צוללים למדריך זכרו, כי לכל חניך ניגון משלו ובוודאי כבר גיליתם שקיימות אינספור דרכים להביא את שירתו אל הלב. מדריך זה מציע שיטות, כיוונים ואופני פעולה, אך הוא אינו מחליף את הרועים - המדריכים והרכזים - בהתוויית הנתיב הנכון והמדויק לכל חניך וחניכה.

עקרונות ותפיסות המיושמים בתכנית

מזה חמש שנים מפעילה מת"ן תכנית להשתלבות חניכים עם מוגבלות בפעילות תנועות הנוער כחלק אינטגרטיבי מהתנועה. במהלך שנים אלה גובשו ויושמו בהצלחה מספר עקרונות ותפיסות, המהווים את המכנה המשותף לתהליך ההשתלבות ועומדים בבסיס ההיבטים הקשורים בו. אלה יובאו להלן עם התייחסויות קצרות למאפיינים הייחודיים של חניכים בשכבה הבוגרת.

הכלה והכללה: הציפיות מחניכי השכבה הבוגרת עם המוגבלות דומות לציפיות מחניכים ללא מוגבלות (מחויבות, עמידה בזמנים וביעדים), אך יש להפעיל שיקול דעת והתאמות בנוגע לאופי התפקיד, להיקפים ולקצב העבודה. השאיפה לבצע התאמות שישמרו על התפקיד בהיקפו ובתכניו במידה רבה ככל שניתן.

ייצוג עצמי: היכולת של אדם לדבר בעד עצמו, לעמוד על מימוש זכויותיו ולהבטיח שצרכיו יסופקו לו. לאדם עם מוגבלות יכולת כזו אינה מובנת מאליה והיא המאפשרת לו לקחת אחריות על חייו, להתמודד עם המוגבלות ולהגדיל את סיכויי השתלב ולהשפיע על סביבתו. הייצוג העצמי הוא כלי הכרחי לאדם עם מוגבלות ותנועת הנוער היא בלי שום ספק פלטפורמה לפיתוח כזה (קוזמינסקי, 2004).

הדרגתיות: בתנועת נוער מתאפשר תהליך חינוכי ארוך טווח עם החניכים, לכן אין צורך למהר, בנו את התפתחות החניך שלב אחרי שלב. עומס אינו מיטיב עם חניכים בכלל ועם חניכים עם מוגבלות בפרט. ישנה חשיבות לבניית תהליכים ופעילות הדרגתיים ומובנים.

נכון להציב בכל שלב מטרות מעטות וברורות ולאורך התהליך להעלות את רמת הדרישה בהתמדה ובהתאמה.

נגישות: על הפעילות התנועתית להיות מונגשת ומתאימה לחניכים עם מוגבלות בצורה כזו שתאפשר להם למצות באופן מרבי את השתתפותם בפעילות.

לשם כך יש לדאוג ל:

נגישות פיזית תשתית פיזית מותאמת לצורכי החניך במקום הפעילות.

נגישות קוגניטיבית תכני פעולה ומרחבי השתתפות המותאמים ליכולת הקוגניטיבית (תפיסתית) והאינטלקטואלית (שכלית) של החניכים. למשל: פישוט לשוני, המחשה ויזואלית.

נגישות חברתית יצירת מרחב חברתי מקבל ופתוח גם אצל חניכים עם מוגבלות וגם אצל כלל החניכים. ניתן ורצוי לעשות זאת על ידי התמודדות עם תפיסות סטריאוטיפיות של שני הצדדים, באמצעות פעולות, שיח פתוח ויצירת אינטראקציה אמיתית על בסיס קבוע ורציף של תכנים ומשימות משותפות.

נגישות מילולית התאמת התכנים ליכולת הביטוי המילולית של החניכים ולעזרי הדיבור שבהם הם משתמשים.

לגבי כל סוגי הנגישות מומלץ להתייעץ עם אנשי מקצוע, בני המשפחות ואף הצעירים עצמם.

גמישות: פעמים רבות, על אף כל התאמות הנגישות, עשויים להיות פערים גדולים בין התכנון לביצוע בפועל. יש לגלות גמישות במהלך העברת הפעילות והתאמת התהליכים. אין זה רצוי לשנות באופן תדיר את התכניות, אלא בעיקר להיות קשובים לצורך שעולה כאן ועכשיו. היבט נוסף של גמישות הוא במגוון האפשרויות שבכוונת צוות הסניף לפתוח בפני חניכים עם מוגבלות. יש להתאים את המסלול לחוזקות וליכולות של החניך ובמידת הצורך לייצר אפשרויות חדשות, בנוסף לאלו הנפוצות בסניף.

אינדיווידואליזציה: על רכז הסניף והמדריכים להכיר באופן אישי כל אחד מהחניכים, כולל יכולותיו, הקשיים שלו והחוזקות שלו טרם כניסת החניך או החניכה לשכבה הבוגרת. מטרת ההיכרות האישית היא התאמה מיטבית של הפעילות שבה החניך ייקח חלק. בשכבה הבוגרת ישנה חשיבות רבה יותר להתאמה כזו גם בשל מגוון האפשרויות הקיימות וגם כי אופן הפעילות מקבל ממד פרטני יותר.

עיצוב אוניברסלי: עיצוב של מוצרים, סביבות ומרחבים שישמשו את הטווח הרחב והמגוון ביותר של משתמשים עם או בלי מוגבלות. השאיפה היא מציאת פתרון ארוך טווח ויציב אחד לרבים, במקום פתרונות רבים, המשתנים כל הזמן, ליחידים. עיקרון זה שם דגש על קידום ההכלה של הגיוון האנושי הקיים באמצעות המרחבים שבהם אנשים פועלים, נפגשים ומתפתחים במטרה להסיר חסמי נגישות. כלומר, הטקס וחלל הפעולה אינם מותאמים רק לחניכים עם מוגבלות, אלא בראייה כוללת של החניכים ובכך שלכל מהם צורך ייחודי (להרחבה ראו: הכלה למעשה - העלון למדריכי ההכלה - איגרת מספר 3, תשע"ה, 2015).

חלק נרחב מפרק זה עובד על בסיס: הימן-זהבי (תשע"ו, 2015). המדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער.

חניך עם מוגבלות בגיל ההתבגרות

חניכי השכבה הבוגרת, רובם ככולם, מביאים עימם לתנועה את האתגר וההזדמנות הטמונים בגיל ההתבגרות. תקופת מעבר זו מאתגרת בשל הפער בין הבשלות הביולוגית, כלומר בגרות מינית והדמיון הפיזי להורים, לבין המשך התלות הכלכלית והנפשית בהורים. בגיל ההתבגרות המתבגר לומד לקחת על עצמו את הפונקציות שבתקופת הילדות נשלטו על ידי ההורים והוא עובר מזהות המבוססת על הזדהות עם המסגרת המשפחתית לבניית זהות עצמאית ונפרדת, הלוקחת אחריות על מעשיו ובחירותיו. בתקופה זו מתחוללים שינויים משמעותיים בתחומים רבים, ביניהם: הרגשי, החברתי, הקוגניטיבי והפיזי.

איך כל אלה באים לידי ביטוי אצל חניכים עם מוגבלות?

קודם כל, חשוב להבין שהצרכים של בני נוער עם מוגבלות זהים לאלה של בני נוער ללא מוגבלות וכוללים את הצורך בשייכות, במתן הזדמנויות לעצמאות ולאחריות, בעיסוק במיניות. מכפורט להלן:

בתחום הרגשי

גיל ההתבגרות - מאפיינים כלליים

פיתוח הזהות האישית, תוך תהליך פרידה מההורים. הזהות האישית היא המעניקה למתבגר כיוון ומשמעות בחיים. הזהות וההערכה העצמית מתעצבות בהשוואה לאחרים בקבוצת השווים שלו.

דגשים לנוער עם מוגבלות

ישנה התעסקות בזהות וגיבושה כבוגר עצמאי, כבוגר עם מוגבלות וכחלק מקבוצה. ייתכן מרד במגבלה! כחלק מגיבוש הזהות החניכים מתמודדים גם עם הזהות שלהם כאנשים עם מוגבלות ויידרשו להגדיר את החלק שהמוגבלות תופסת בחייהם ובזהותם. לפעמים הביטוי יהיה בקבלה ובאימוץ המוגבלות ולעיתים בדחייה מוחלטת שלה. היכולת של חניך עם מוגבלות לבחור מבין מגוון אפשרויות ולהתנהל בתוכן, עשויה להעניק לו תחושת מסוגלות.

בתחום החברתי

גיל ההתבגרות - מאפיינים כלליים

מאבק עם הסמכות (הורים, מורם) הופך לאפיון מרכזי של גיל ההתבגרות. תהליך טבעי ובריא של התמקמות מחדש מול הסמכות ההורית גורם למתבגר לחפש קבוצת השתייכות חדשה, שתעניק לו ביטחון (ששאב בתקופת הילדות מהוריו). קבוצת השווים מהווה קבוצת השתייכות טבעית, המספקת למתבגר מעמד חברתי, תמיכה ומקור להשוואה. השפעה נוספת מגיעה מגורמים מתווכים (רכז, גרעינר, ידוענים), שעשויים לספק לחניך המתבגר את המקום הבטוח ומהווים עבורו מודל לחיקוי.

דגשים לנוער עם מוגבלות

תיתכן תפיסה מוטעית כאילו חוויות ומאפייני גיל ההתבגרות הם חלק מהמוגבלות. כשחניכים עם מוגבלות יודעים שמאפייני גיל ההתבגרות הם מנת חלקם של מרבית החניכים ולא רק הם חווים אותם בשל המוגבלות, זה מקל ומנרמל. מרד בזהות עם המוגבלות, כעס ותסכול על ההורים שקבעו את המוגבלות וגוננו עליהם, הן תחושות אופייניות. תחושת שייכות לתנועה עשויה להוות אלטרנטיבה. תחושה של יצירת פער מהורים ללא מוגבלות - אנחנו שונים, וחיפוש אחר קבוצות שוות ודומות, עשויים להקנות תחושת שייכות במוגבלות. צורך בשיתוף עם בני גילם - לרוב הם מוקפים במבוגרים מגוננים ורוצים את חברת בני גילם.

בתחום הפיזי

גיל ההתבגרות - מאפיינים כלליים

בתקופת גיל ההתבגרות המתבגר חווה שינויים פיזיולוגיים, הכוללים התפתחות מינית מואצת, שינוי המראה החיצוני והסתגלות לשינויים אלה, המעוררים ציפיות וחרדות לגבי הזהות המינית. אחד הרכיבים בפיתוח זהות מינית הוא דימוי הגוף, הבא לידי ביטוי בשאלות, כמו: "מה אני אוהב בעצמי?", "האם הגוף שלי מוצא חן בעיניי?", "במה אני גאה?" קיים עיסוק נרחב במראה החיצוני ותחושות כמו בלבול, תסכול ומבוכה נפוצות מאוד.

דגשים לנוער עם מוגבלות

ההתפתחות הפיזית והמינית מעסיקה מאוד את החניכים, אך לעיתים הם פחות יודעים לאן ואיך לתעל את תחושותיהם. מצב זה יכול להוביל לתחושת בושה, אי-נורמליות, או ביטויים אחרים לא מותאמים חברתית ואף פוגעניים. יש לייצר עבור החניכים מקום לשיח פתוח, שבו יעלו את הדילמות שלהם ויקבלו כלים כיצד להתמודד עמן.

בתחום הקוגניטיבי-ערכי

גיל ההתבגרות - מאפיינים כלליים

הכושר השכלי מתפתח ומאפשר לשער השערות, לעסוק בשאלות קיומיות סביב נושאים, כמו חיים ומוות, משמעות החיים, צדק, ועוד. שאלות אלו מעוררות את הצורך של המתבגר להבין ולקבל תשובות וגוררות לעיתים ביקורת כלפי ההורים ודרך חייהם והחברה בכלל. יכולות הקשב והריכוז משתפרות ומתפתחים כושר הסקת המסקנות והחשיבה המורכבת.

דגשים לנוער עם מוגבלות

מחפשים לגבש דעות על תחומים שונים: פוליטיים, חברתיים, מיניים, עדתיים וכדומה (חיפוש שאינו ייחודי לנוער עם מוגבלות).
נטייה לסטריאוטיפים: המתבגרים מזינים אחד את השני בתפיסות, לעיתים שגויות, על המציאות. חשוב לתווך להם את המציאות תוך מתן מקום לפרשנויות שונות.
מאוד עסוקים בעצמאות וביום שאחרי המסגרות הפורמליות, לפעמים מאריכים את השהות גם כשזה כבר לא מתאים, כיוון שחוששים מהפרידה.
יש להתייחס לגיל ולא רק לקוגניציה ולמוגבלות: ישנה התעסקות בגיל וביחס שתואם אותו, לכן מינוי מדריך בן גילם או צעיר מהם, טוב ככל שיהיה, הוא מהלך שיכול להיתפס כמזלזל וכפוגעני. מומלץ שהמדריך יהיה לפחות שני שנתונים מעליהם.

שימו לב

הדרת בני הנוער מפעילות והיעדר הזדמנויות להתנסויות ולגיבוש זהות עצמי מובילים לבדידות ומציבים בני נוער אלה במצבי סיכון:

- הבידוד החברתי משפיע על מצב הרוח ועל המוטיבציה להשתלב.
- הבידוד מוביל להיעדר מעגלי תמיכה שעשויים לאתר מצבי סיכון ולטפל בהם.
- בני נוער עלולים להיות חשופים לניצול של בני נוער אחרים ולפגיעות של בוגרים מהם.
- הבידוד מעכב פיתוח של מיומנויות חברתיות כתוצאה מחוסר התנסות.

(מתוך מערך הדרכה - מרכזי נוער לנוער עם מוגבלות).

מודל ההשתתפות של נוער עם מוגבלות בשכבה הבוגרת

השכבה הבוגרת מהווה למעשה את מרכז הפעילות של התנועה; היא הפלטפורמה המרכזית שבה התנועה מעצבת את חניכיה (בעוד שהשכבה הצעירה מאפשרת יציקת היסודות ומרחב התנסותי בהובלה ובהדרכה עבור החניכים הבוגרים). הפעילות בשכבה הבוגרת מגוונת יותר ומאפשרת לחניכים, בכלל אלה גם חניכים עם מוגבלות, לבחור ולעצב את דרכם ואת מעגלי השייכות וההשפעה שלהם.

בשכבה הבוגרת ישנם שני מרחבים חינוכיים עיקריים ומקבילים:

- חניך בקבוצה מודרכת.
 - נושא תפקיד בצוות הסניף.
- בנוסף לכך, יש לכלול את שנת ההכנה לכניסה לשכבה הבוגרת - המעבר בין המסגרות.

חניך או חניכה עם מוגבלות ישולבו בשני המרחבים הללו בהתאם ל:

- סוג ההתאמות הנדרשות: הנחיות בנושא ניתן למצוא בארגז הכלים המתודי בעמ' 50.
- רמת התפקוד והיכולות: ניתן להיעזר בשאלות המנחות בעמ' 54.
- חשיבה והחלטה משותפת של החניך עם הצוות החינוכי של הסניף, בהתאם להעדפותיו, לצרכים ולהזדמנויות הקיימות בסניף.
- קורסים והכשרות בהתאם לתפקיד ובדומה לכלל החניכים.

צוות סניף - צוות מדריכים ופעילים האמונים על הפעילות בסניף ומלווים לרוב על ידי רכז הסניף. צוות זה מתכנס לישיבה אחת לשבוע, דן בפעילות הסניף ומתכנן אותה ואף אחראי על ביצועה. לרוב, הצוות בנוי בצורה הירארכית ומתנהל במעין אוטונומיה ורב-ממדיות, המאפשרת לבני ולבנות הנוער השפעה ועיצוב של המרחב הבלתי פורמלי.

***התמקדות ב'יש' ושיח חוזקות** - חשוב שנקודת המבט שלנו תתמקד בדברים שאפשר לעשות, ובגבולות שניתן להרחיב וכחות במקומות המגבילים. ישנה חשיבות להכרה של החוזקות והכוחות החיוביים של כל חניך. ההכרה תאפשר לנו להתאים לכל אחד מסלול, תפקיד וקבוצה מתאימים ותבטיח, שגם החניך וגם הסניף יוכלו להיתרם מהם.

****נוכחות שומרת** - פירושה, שמבוגר מכיר את החניך והחניך מכיר אותו ומכיר בקשר שביניהם (לדוגמה חונך). המבוגר נוכח ועוקב ממרחק מסוים, בעת השתתפותו של החניך בפעילות ומתווך אותה במידת הצורך לחניך או לסביבה (לקריאה נוספת ראו: פלוטניק, 2008).

*****הימנעות מגוננות יתר** - הכוונה למצב שבו אנחנו פוגעים במרחב האוטונומי שאמור להיות לחניכים וחוסמים התנסויות שלהם, בשל דאגות ופחדים שלנו. מתוך רצון להקל לנו מקשים על החניך עם המוגבלות, משום שהאמונה שלו בעצמו קטנה והוא עשוי לתפוס את עצמו כמוגבל הרבה מעבר למה שהוא.

2. מסגרות ההשתלבות/ההשתתפות המוצעות

מה עם הצוות?	איך זה קורה?	מה ההרכב?
סיוע בבניית פעולה מותאמת בהשתלבות פרטנית או 50/50. מומלץ לבנות תהליכי הכנה לחניכי הקבוצה. בניית סרגל מאמצים עולה, שבו מורגשת התפתחות לכל חניך/קבוצה על ידי המדריך והרכז.	שמירה על הרכב הקבוצה כפי שפעלה בשכבה הצעירה, כלומר המשך רצף ההדרכה, או יצירת קבוצה חדשה כקבוצה מודרכת. תכנים ברמת תוכן העולה ספיראלית עד הפרידה מכל הקבוצה בגיל 18-21 (דומה לכיתות חינוך מיוחד בבי"ס כללי). הדרכה פעם או פעמיים בשבוע.	ישנן שלוש אפשרויות נפוצות לשילוב: פרטני: חניך או מספר חניכים בודדים עם מוגבלות בקבוצה כללית. 50/50: מחצית מהקבוצה הם חניכים עם מוגבלות. הומוגני: כל הקבוצה מורכבת מחניכים עם מוגבלות. במקרה כזה רצוי לא יותר מחמישה עד שבעה חניכים בקבוצה, כדי לאפשר למדריך להתייחס לכל חניך בצורה מיטבית.
רצוי מנחה בוגר המנוסה בהובלת פרויקטים או בעל עניין משותף עם החניכים. לא חייב להיות מתוך צוות הסניף. לפי רמת הפעילות (סניפי, אזורי, תנועתי) ייבחר המנחה המתאים, ויותאם הליווי שלו על ידי בעל התפקיד הרלוונטי.	קבוצה מונחית שניתן להפעילה ברמה סניפית, אזורית ותנועתית. בהתאם לפורום ייבחרו המנחה ותדירות המפגשים. ניתן להפעילה לפי פרויקט או במפגשים קבועים, שבתוכם יועלו ויופקו הפרויקטים. הקבוצה מתגבשת דרך הרצון להשפיע, ביוזמת הצוות, או דרך תחום עניין משותף.	רצוי קבוצה של חניכים בעלי רמות תפקוד דומות, דבר שיאפשר להם לעבוד כקבוצה משימתית, אך אין זה מחייב. הניסיון מראה, שקבוצות חניכים הצליחו ליצר דברים נפלאים גם עם פערי תפקוד משמעותיים.

למי מיועד?	למה באופן הזה?	מה זה אומר?	אפשרויות להשתלבות
מתאים לכל רמות התפקוד אך ייתכן שלחניכים בתפקוד גבוה יהיה קושי לתפוס עצמם כחלק מקבוצה כזו, אם הפערים הקוגניטיביים בה יהיו גדולים.	סגרת מוכרת ובטוחה המתאימה לכולם. בתנועות נצבר ניסיון בתחום ועל כן ישנה אפשרות למתן מענה טוב.	החניך הוא חלק מקבוצה, המודרכת פעם או פעמיים בשבוע בפעולות המותאמות לצורכי הקבוצה.	שייכות לקבוצה מודרכת
מסגרת המאפשרת שייכות לקבוצה ומעניקה תחושת ערך ומשמעות באמצעות השפעה ונראות של עשייתה; מאפשרת מענה לפיתוח אחריות אישית וקבוצתית; עצמאות ומסוגלות; מאפשרת יצירת קבוצה על רקע תחום עניין משותף, לדוגמה קבוצת תיאטרון או שירה.	מסגרת מוכרת ובטוחה המתאימה לכולם. בתנועות נצבר ניסיון בתחום ועל כן ישנה אפשרות למתן מענה טוב.	קבוצה הלוקחת על עצמה משימות/התנסויות סניפיות או תנועתיות ונבנית דרך המשימות וההתנסויות.	קבוצה משימתית/קבוצת תחום עניין

מה עם הצוות?	איך זה קורה?	מה ההרכב?
בדומה ליתר בעלי התפקידים בסניף, אך חשוב להגדיר דמות ומקום ברורים המהווים כתובת לליווי ומענה לאתגרים. חשוב ליצר תהליך מקדים לשינוי עמדות והעצמת ההכלה של הצוות לשונות.	בדומה לשילוב של כל חניך בצוות הסניף, אך התהליך הדרגתי יותר כאשר בכל שלב נבחנת מוכנות החניך והסניף ומתוך כך ההתאמות הנדרשות.	אין הרכב מיוחד.
רצוי שיהיה חניך בוגר בצוות המוביל של הסניף שיוכל ללוות את הקבוצה בעבודתה. לדוגמה אחראי מחסן מלווה את קבוצת מפעילי המחסן וכולם חלק מצוות הפעילים בסניף. התאמת ישיבות הצוות לפי ארגז הכלים המתודי כך שיוכלו לקחת בהן חלק.	הקבוצה היא חלק מצוות ההדרכה והחניכים יכולים להיות כפופים לבעל תפקיד מוביל בצוות, לדוגמה רכז פעילים או רכז הדרכה. הם יכולים להוביל תחום מסוים או פרויקטים מיוחדים. בשונה מקבוצה משימתית, הם קודם כל חלק מצוות הסניף, כלומר, עברו קורסי הכשרה, לוקחים חלק בפעילות קבועה ועקבית ופעילותם בעלת אופי מקומי בלבד.	מומלץ לא יותר מחמישה חניכים, כדי לא להעמיס על בעל התפקיד המלווה וכדי לשמור עליהם כחלק אינטגרלי מהצוות.

למי מיועד?	למה באופן הזה?	מה זה אומר?	אפשרויות להשתלבות
חניך שהמוגבלות מאפשרת לו לקחת חלק פעיל בצוות, לתרום ולהיתרם. לרצוי לבסס את השילוב על היכרות מקדימה, ריאיון וקורס הכשרה שעבר.	מאפשר תחושת עצמאות, ערך ומשמעות יותר מכל מסגרת אחרת הנובעת מתוך שייכות למעגל ההשפעה וההובלה המרכזי של הסניף; מהווה השראה ומודל לחניכים עם מוגבלות ולשינוי עמדות ותפיסות.	שילוב החניך בתפקיד בצוות הסניף.	שילוב פרטני בצוות הסניף
מתאים לסניף שבו יש קבוצת חניכים שיכולה ורוצה להשתלב ולהשתתף בצוות הסניף ויכולותיהם מאפשרות זאת.	מאפשר מענה לחניכים עם מוגבלות שרוצים ויכולים לקחת חלק משמעותי יותר בסניף, אך בסניף אין מספיק תפקידים או/ו ששילוב פרטני מרתיע אותם או/ו שהם רואים בקבוצת השווים הקטנה מקום בטוח עבורם לפעול ממנו.	דומה לקבוצה משימתית, אך מתקיים בתוך צוות ההדרכה. במקרה זה המפגש והפעילות לא חייבים להיות סביב משימה מסוימת, אלא במסגרת תפקיד.	שילוב קבוצתי בצוות הסניף

3. המעבר מהשכבה הצעירה לשכבה הבוגרת

המעבר מהשכבה הצעירה לבוגרת הוא תהליך כלל-שכבתי ולרוב מלווה בתכנית תנועתית מובנית. התהליך מתבטא ב:

מעבר מחניך (בשכבה הצעירה) לחניך ולמחנך (בשכבה הבוגרת)

- שינוי העמדה הפנימית - החניכים מקבלים על עצמם אחריות ונורמות של צוות הסניף.
- חיפוש מודל - בדיקת התנהגויות שונות בצוות והסתגלות לנורמות ולתפקיד החדש.
- התמודדות עם ציפיות גבוהות יותר ומחויבות והשקעת זמן רבים בסניף ביחס לשנים שבהן היו חניכים.

שנת הכנה לכניסה לצוות
בתנועות הנוער השונות ישנה שנת הכנה להדרכה/ לכניסה לצוות. חשוב כי גם חניכים עם מוגבלות יעברו שנת הכנה לכניסה לשכבה הבוגרת, בין אם בשילוב פרטני ובין אם בקבוצת שילוב. על כל תנועה להתאים את התהליך הקיים או ליצור מתווה מקביל לשנת ההכנה הקיימת, המותאם לקבוצות ולחניכים עם מוגבלות. על המתווה להתבסס על:

- קווים לדמותו של חניך עם מוגבלות בשכבה הבוגרת (עמ' 12)
- ארגז הכלים המתודי (עמ' 50)
- ההנחיות המופיעות במדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער (תשע"ו 2015).

תהליך טרום ותחילת שנת ההכנה

התייעצות

יש לקיים מפגש התייעצות עם מכלול גורמים (הורים, מטפלים, מחנכים, מדריכים וחניך). אין חובה לקיים מפגש אחד שבו כולם נוכחים, אפשר לקיים מספר מפגשים עם הגורמים הנ"ל, כאשר את כל המפגשים מתכלל ומוביל רכז הסניף או רכז תחום השתלבות חניכים עם מוגבלות בסניף (אם הוא בוגר). כל המפגשים יהיו על דעת החניך ובהסכמתו. החלטה על נוכחותו במפגשים תתקבל יחד עמו.

שאלות שמומלץ להעלות במפגש:

- מהו רצון החניך?
- מהן היכולות הקוגניטיביות והתקשורתיות שלו ביחס ליכולות הנדרשות מאיש צוות או מחניך שכבה בוגרת בכלל? (יכולות נדרשות מאיש צוות עמ' 39).
- האם ההשתלבות תהיה פרטנית או השתלבות קבוצתית בשנת ההכנה? בהשתלבות פרטנית יש לבחון גם את מאפייני הקבוצה הכללית.
- מהן יכולות הליווי שיש לחניך בבית והאם הן יכולות לסייע בהשתלבותו בתפקיד בצוות?
- מי הם המדריכים והאם יש ביכולתם ללוות את התהליך?
- האם החניך יכול להתמודד עם יציאה לקורס הדרכה ואילו תמיכות והנגשות נדרשות לשם כך?
- האם התהליך צריך להיות בהתאם לגיל החניך או בהתאם ליכולותיו ולמוכנותו?

גיבוש תמונה אפשרית וקבלת החלטה ראשונית

בתום המפגש או המפגשים על רכז הסניף לגבש תמונה רחבה, הכוללת את כל האפשרויות, לשתף את החניך והוריו בתמונה שהתגבשה, בדילמות ולקבל החלטה על השתתפותו של החניך בשנת הכנה לצוות.

פריסת הפעילות כהטרמה

הצגת מהלך השנה ודרישותיה לחניך טרם התחלתה (שימו לב! ברוב המקרים יהיה צורך להמחיש ולתווך את הדרישות לחניך).

שימו לב

קבלת החלטה עקרונית על השתתפותו של החניך בשנת הכנה לצוות מתקבלת לפני הצגת מהלך השנה ותיאום הציפיות, כדי לא ליצור ציפייה מוטעית ומפח נפש אצל החניך וכדי להתאים את התהליך עד כמה שניתן לצרכיו.

מפגש היכרות ותיאום ציפיות

מתבצע בין המדריך לחניך (אם אין להם היכרות קודמת)

נקודות מנחות למפגש:

- הסבר על מטרת השיחה.
- היכרות אישית: שם, תאריך לידה, טלפון, מגורים, משפחה, תחביבים, בעלי חיים, בית ספר (חשוב - שיתוף הדדי של המדריך והחניך).
- קצת על עצמי.
- במה אני טוב.
- מה קשה לי.
- מה אני אוהב בתנועה? מה אני פחות אוהב בתנועה?
- ציפיות: מה הייתי רוצה לעשות, עם מי הייתי רוצה להיות, מה יעזור לי להתמיד כשהמסגרת משתנה?
- חששות.
- גורמי תמיכה.
- תיאום ציפיות לגבי השיחה שתתקיים ביחד עם ההורים.
- (ניתן להכין דף מנחה, המסייע באיסוף המידע ובמעבר על כל הנקודות).

שיחת הכנה

שיחת ההכנה מתקיימת בהשתתפות החניך, ההורה, המדריך והרכז (בעל התפקיד - בהתאם להגדרת התפקידים והתהליכים בתנועה). בשיחה יוצג להורה כל התהליך - שנת ההכנה, קורס

ההכשרה, הכניסה לשכבה הבוגרת, ההשתתפות בשכבה הבוגרת.

דגשים לשיחת הכנה:

- בתחילת המפגש על המדריך להציג את עצמו: המידע הזה הוא משמעותי להורה.
- רצוי שהמדריך ישתף מהחוויית האישיות שלו מהתהליך שהוא עבר.
- יש לתת להורה מרחב לשאול שאלות, להעלות קשיים וחששות.
- חשוב ככל האפשר שהחניך יוביל את השיחה, יסביר מדוע חשוב לו לקחת חלק בשנת ההכנה ובצוות, מה היה רוצה לעשות (ייצוג עצמי).

כדי למנוע הצפה ולפעול על פי עקרון ההדרגתיות, נסו לפצל את מפגשי ההכנה ולבנות אותם באופן הדרגתי - לא הכול ביחד.

הכנת הקבוצה

במקרה של שילוב פרטני, שאינו המשך משנים קודמות, מומלץ להכין את הקבוצה לקליטת חניך עם מוגבלות. פעולה מתאימה לכך תוכלו למצוא באתר התכנית בקישור: [הכנה לקבוצה לקראת שילוב פרטני](#)

מהלך שנת ההכנה

להלן רעיונות וכלים שניתן להיעזר בהם להעשרת הפעילות:

- הכנת פנקס כיס לחניך שהופך למדריך/איש צוות/חבר שכב"ג. בפנקס יהיה דגש על אמצעי המחשה מגוונים. לדוגמה, רשימת ערכים לאיש צוות תצוין על ידי איור מתאים.
- שימוש ביישומון מציאות מדומה "על רגישות ונגישות" ועיבוד באמצעות מערכי הדרכה נלווים.

← בתכנית "לשם שינוי" - התנדבות ומעורבות חברתית של נוער עם מוגבלות, הפועלת ליישום מיטבי של התכנית "התפתחות אישית ומעורבות חברתית" בקרב תלמידים עם מוגבלות ישנם מערכים להכנת תלמידים לקראת מעורבות והתנדבות.

http://meyda.education.gov.il/files/noar/ogdan_volunteering_leshem_shinoy.pdf

אפשר להשתמש במערכים אלה בשנת ההכנה.

סיום שנת ההכנה

בסיום שנת ההכנה יש לבחון פעם נוספת את מוכנות החניך להמשך התהליך, בהתאם לאפשרויות הבאות:

בחינת המוכנות תיעשה בשילוב כל הגורמים שצוינו לעיל. בשלב זה, יוביל את התהליך רכז הסניף בסיוע הרכז התנועתי/האזורי של תחום השתלבות נוער עם מוגבלות. כדי לסייע בבחינה ובהחלטה להלן מספר הצעות שיוכלו לשמש אתכם במהלך המפגשים:

- שאלון עמדות ומיפוי החוויה.
- פנקס כיס לפעיל: בתכנית "לשם שינוי" התנדבות ומעורבות חברתית של נוער עם מוגבלות ישנו כלי של "פנקס כיס לפעיל".
http://meyda.education.gov.il/files/noar/pocket_card.pdf
- הפנקס נועד ללוות את כניסתו של נער עם מוגבלות למקומות התנדבות שונים ושהותו בהם על ידי העלאת שאלות למחשבה ודיון.
- ריאיון אישי: ביצוע ריאיון אישי לחניך על ידי המדריך והרכז.
- SML-Melf Management Learning: ניתן להשתמש בחמש השאלות של ה-SML, שהיא גישה ייחודית להתפתחות אישית, שפותחה על ידי איאן קניגהאם. בנספח (בעמ' 88) ניתן לראות הרחבה בנושא ודרכים לשימוש בה.

קורס הכשרה

קורסי ההכשרה להדרכה בתנועות שונים באופיים ובתוכן המועבר בהם, חלקם נערכים בשטח וחלקם נערכים בתנאי פנימייה; חלקם מרוכזים וחלקם מתקיימים כסמינרים קצרים לאורך השנה כולה. לא רק הקורסים שונים, אלא גם אפשרויות ההשתלבות של חניכים עם מוגבלות. מתווה זה מציע תהליך כללי, המתאים בעיקר להכשרות ארוכות, מרוכזות וכלל-תנועתיות. חשוב לציין,

כי יש לערב בקבלת ההחלטות לגבי אופי השילוב את רכז הבטיחות של הקורס ואת החובש/הרופא של הקורס.

מתווה לתהליך יציאה לקורס הכשרה

1 חודשיים לערך לפני סגירת ההרשמה לקורס מרוכז על רכז הסניף למסור את שמות החניכים המועמדים לצאת לקורס. עם שמות החניכים הרכז יציין את המידע הקשור לאופי ההשתלבות של החניכים. המידע יעבור לרכז ההשתלבות התנועתי וכן לרכז קורס ההכשרה.

2 תנועת הנוער מגבשת מספר הצעות להשתלבות של כל חניך בהתאם למידע שהועבר על ידי הרכז, בהתאם לאופי הקורס ולאפשרויות העומדות בפני התנועה. בשלב זה חשוב להיוועץ במעטפת התומכת של החניך (עמ' 68).

3 עד שבועיים לפני סגירת ההרשמה תיערך ישיבה משותפת לרכז הסניף, רכז תחום השתלבות ורכז הקורס, כדי להעלות את ההצעות להשתלבות ולהתאימן לכל חניך ויכולותיו.

אפשרויות להשתתפות ולהשתלבות בקורס

- השתתפות מלאה: נוכחות מלאה של החניך במהלך הקורס, ביצוע התאמות כנדרש ללא שינוי באופי הקורס.
- השתתפות ללא לינה: נוכחות מלאה במהלך היום, לקראת שעות הערב יגיעו הורי החניך או שיימצא סידור אחר בתיאום איתם והחניך ילון בביתו.
- השתתפות עם לינה לסירוגין: נוכחות מלאה במהלך היום, הימצאות בחלק מהלילות.
- השתתפות במסגרת קבוצה משולבת: קבוצה שמורכבת כולה מחניכים עם מוגבלות ועוברת את

הקורס באופן מותאם, הפרוס בצורה כזו או אחרת לאורך ימי הקורס.

בכל אחת מאפשרויות השילוב הנ"ל ישנה חשיבות לנוכחות החניך ביום פתיחת הקורס וביום סיומו.

4 מפגש של רכז הסניף עם החניך והוריו: העלאת הצעות ההשתלבות בפניהם ובחירת האפשרות המועדפת.

5 לאחר סיום ההרשמה לקורסים תתבצע החלוקה לקבוצות וכן חלוקת המדריכים לקבוצות. יש לערוך הכשרה כללית למדריכי הקבוצות המעורבות בתהליך ההכנה של המדריכים וכן יש להיערך למפגש של רכז השילוב התנועתי עם מדריכי הקבוצות. במפגש רכז ההשתלבות התנועתי יתדרך את מדריכי הקבוצות ביחס לכל חניך וצרכיו.

6 מומלץ לקיים מפגש מקדים בין המדריך בהכשרה לבין החניך עם המוגבלות וזאת כדי לבסס את מערכת היחסים והאמון בין המדריך לחניך המשולב.

7 על המדריך לוודא כי הפעולות מותאמות לשילוב החניך בקבוצה על פי "כתיבה והתאמה של פעולות" במדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער (פרק ה' עמ' 25).

8 במסגרת שיחת תיאום הציפיות הקבוצתית בקורס יש להתייחס לעובדה, שבקבוצה משתתפים גם חניכים עם מוגבלות (רצוי ששיחה כזו תתבצע בתיאום מראש עם החניך עם המוגבלות).

9 בסופו של היום הראשון של סמינר ההכשרה ייערך מפגש בין החניכים עם המוגבלות לרכז ההשתלבות או למדריך בכיר אחר בקורס, כדי לבדוק כיצד הרגישו, איך התחברו חברתית, האם הפעילות הייתה מובנת ומותאמת.

10 אם נדרשים דגשים נוספים לימים הבאים הם יובאו לידיעתם של המדריכים.

11 אחת ליום או יומיים יש לקיים מפגש עם החניכים, כדי לוודא שההתאמות אכן מתאימות לצרכיהם. בנוסף לכך, חשוב לקיים שיח פתוח גם עם הקבוצה, לברר האם יש צורך באוורור רגשי ולעקוב אחר הדינמיקה בתוכה.

12 במהלך הקורס רכז ההשתלבות התנועתי ילווה את המדריכים בהתמודדות ובהתאמת התכנים והפעילות.

13 לקראת סיומו של הקורס, המדריכים יקיימו סיכום אישי עם החניכים, שבו יושם דגש על נקודות החוזק והקשיים שעלו במהלך הקורס ושההכרה בהם תסייע לחניך בבחירת תפקידיו בהמשך.

14 לאחר סיום הקורס על המדריך להכין חוות דעת על תפקוד החניך עם המוגבלות בקורס. בחוות הדעת חשוב להתייחס לנושאים אלה: ההשתלבות החברתית, היכולות והחוזקות שבאו לידי ביטוי, אופן ההשתלבות בקבוצה, גבולות היכולת של החניך ופרטים נוספים העשויים לסייע לרכז ליצור תמונה כללית על השתלבותו של החניך בקורס ובהמשך בצוות הסניף.

4. השכבגני"ק המודרך: הדרכת חניכים עם מוגבלות בשכבה הבוגרת

התפיסה הרווחת היום בתנועות הנוער היא, שאיש צוות הוא קודם כל חניך בתנועת הנוער. כלומר, גם על השכבה הבוגרת, המהווה את הכוח המניע והמחנך של הסניף, להיות חלק מקבוצת שווים מודרכת ומתחנכת להגשמה תנועתית וחברתית.

למה זה חשוב?

- למתן תחושת שייכות ומניעת בדידות.
- לשימור ולאחזקה של השתתפות מיטבית בפעילות ולמניעת נשירה.
- לפיתוח מיומנויות מגוונות בסביבה מוגנת יחסית, המאפשרת טווח רחב של ניסוי ותהייה/טעייה.
- לחינוך מתוך חוויה אישית ומתוך דוגמה אישית: "אני מדריכה קבוצה ואני בעצמי חלק מקבוצה".
- להמשך לימוד, בירור והעמקה בתכנים הרלוונטיים לגיל ולהתפתחות.
- לחניך עם מוגבלות המשך ההשתתפות במסגרת, בצורה המוכרת לו, מקנה ביטחון, ודאות ומונעת קשיי הסתגלות מחודשים.

איך זה קורה?

בתנועות הנוער יש מספר מתווים לקבוצה מודרכת בשכבה הבוגרת:

- קבוצה לפי שכבת גיל ומאפייני הגיל המודרך.
- קבוצה רב-גילאית (לרוב בסניפים קטנים)
- בדומה לשכבה הצעירה, החניך יכול להשתלב:
- באופן פרטני בקבוצה.
- להיות חלק מקבוצה שבה יש השתלבות של 50/50.
- להיות חלק מקבוצה הומוגנית.
- בנוסף קיימת האפשרות של קבוצות אחיות, כלומר שתי קבוצות מאותה שכבת גיל, שאחת מהן מיועדת למשתתפים עם מוגבלות והאחרת כללית, והן עוברות תהליך מקביל, עד כמה שאפשר, שמפגיש ביניהן.

← התהליכים שסייעו להחליט על אופי השילוב והובלתו מופיעים במדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער. ובעקרונות להכנת בני נוער בקבוצה מעורבת בתכנית "לשם שינוי" התנדבות ומעורבות חברתית של נוער עם מוגבלות. http://meyda.education.gov.il/files/noar/principles_preparing_youth_mixed_group.pdf

קבוצה הומוגנית - קבוצה המורכבת כולה מחניכים עם מוגבלות המודרכים ביחד. לרוב חניכי הקבוצה יהיו חניכים עם מוגבלות דומה או לפחות מוגבלויות וצרכים שיאפשרו להם ליהנות ולהתפתח יחד בפעילות חברתית-קבוצתית ולצוות הסניף להדריכם במשותף. בשילוב הקבוצתי חניכי הקבוצה לא יהיו בהכרח באותם גילאים (פרט זה חשוב לצורך שילובם בפעילות השכב"ג - פירוט בהמשך).

מהם האתגרים?

פעילות ההדרכה בתנועת הנוער בשכבה הבוגרת מתאפיינת ב"עליית רמה" מבחינת התוכן, המתודיקה והדרישה להשתתפות ולמעורבות. בהתאם לכך, הפעילות תכלול יותר:

- דיוני עומק.
- דרישה לקשב וריכוז גבוהים יותר.
- ניתוח טקסטים.
- התמודדות עם קונפליקטים מורכבים חברתיים ואישיים.
- ציפייה לאחריות חברתית ואישית.
- אינטימיות ביחסים הקבוצתיים ובשיתוף של תחושות.
- השתתפות בתהליכים ארוכי-טווח.
- פעילות פחות קבועה ופחות שגרתית בשל אופי גיל ההתבגרות והדרישות המשתנות של מעגלי החיים (בגרויות, רישיון נהיגה).
- מומלץ להשתמש בארגז הכלים המתודי, המופיע בפרק זה בעמ' 50 לצורך התמודדות עם אחדים מהאתגרים.

מיהו מדריך הקבוצה?

ככלל, מדריך השכבה הבוגרת הוא תפקיד הנתפס כיוקרתי ואשר בדרך כלל ממלאים אותו מדריכים בעלי ניסיון, עולם פנימי עשיר ועמוק, בוגרים היכולים להעביר תהליך חינוכי גם לחניכים הקרובים אליהם בגיל - בני נוער בעצמם.

השאיפה היא, כי תפיסה זו לא תהיה שונה גם כאשר מדובר במדריך לקבוצה עם השתלבות פרטנית, השתלבות של 50/50 או קבוצה בהשתלבות הומוגנית.

עם זאת, לעיתים ישנם אילוצים שונים שאינם מאפשרים יישום מלא של תפיסה זו. במקרה כזה, הקדישו תשומת לב לכך שלא נוצר מצב הפוגע בדימוי ובתחושת הערך של החניכים עם המוגבלות או לחילופין מצב שאינו מאפשר להם התפתחות וגדילה. מצבים כאלה יכולים להיגרם, למשל, ממדריך שהוא צעיר מהם מבחינה גילאית או מנטאלית.

← במדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער תוכלו למצוא מידע מקיף על "דמות המדריך לחניכים עם צרכים מיוחדים" (פרק ב', עמ' 11).

השתלבות פרטנית - חניך עם מוגבלות, המשולב פרטנית באחת מהקבוצות בסניף, שאינה משולבת. בדרך כלל, החניך יהיה בסמיכות גילאית ליתר חניכי הקבוצה וברמה קוגניטיבית המתאימה לקבוצה או נמוכה ממנה במעט. בחלק מהמקרים תהיה היכרות מוקדמת בין החניך לקבוצה, למשל אם הוא לומד איתם בבית הספר או עם חניך יחידי בקבוצת הגיל שלו. יש מקרים שבהם חניך מתחיל את הפעילות בשילוב קבוצתי ולאחר תקופה, בהחלטה משותפת לתנועה ולהורים, יעבור לשילוב פרטני, ולהיפך.

מאפייני המדריך, המופיעים בפרק זה ומקבלים משמעות גדולה יותר בהדרכת השכב"ג, הם:

- סבלנות, נחישות וקור רוח.
- אמונה ביכולות של החניך ורצון לקדם את החניך.
- יצירתיות, גמישות ו'ראש פתוח'.
- בעל תחושת הזדהות עם ערך השילוב ואמונה במטרה.
- רצון ומוטיבציה לביצוע התפקיד.
- דוגמה אישית ודמות מתווכת לחברה.
- בעל אחריות ובגרות.
- ידע מקצועי.

כאשר מדובר במדריך קבוצה בשכב"ג רצוי לאמץ במידת האפשר גם את המאפיינים הבאים:

- ניסיון קודם בהדרכת נוער עם מוגבלות: מדריך בעל ניסיון קודם בתחום הדרכת חניכים עם מוגבלות הוא מדריך שרכש ביטחון בנושא, התמקצע בו, רכש מיומנות ביצירת פעולות מותאמות, בקיאות ורגישות גדולה יותר לנושא. כל אלה יאפשרו לו ליצור תכנית מותאמת, המחוברת לתהליך החינוכי שהחניכים עברו, ובמקביל לאפשר לחניכים לזכות בהדרכה איכותית ומדויקת יותר.
- מוכנות ויכולת ללמידה: הדרכת שכב"ג מאתגרת הרבה יותר מהדרכת שכבה צעירה ומחייבת את המדריך להתייחס לגיבוש המשמעות והזהות של החניכים. על המדריך להיות ער לכך וללמוד כיצד

להתאים את התהליך החינוכי ואת תכני הפעולות לחניכים. זוהי משימה מורכבת, הדורשת מהמדריך למידה ויכולת לקבל ליווי והנחיה בנושא.

מה נדרש ממדריך קבוצה שמשותפים בה חניכים עם מוגבלות?

- להעמיק את הידע וההבנה על סוגי המוגבלות שיש לחניכי קבוצתו ובעיקר על ההתאמות הנדרשות לחניכים.
- להבין מה יהווה עבור חניכיו התפתחות אישית והעצמה ולכוונם לשם.
- אם מדובר בשנה אחרונה בסניף - ללוות אותם בתהליך הפרידה.
- אם מדובר בקבוצה שיש בה השתלבות פרטנית או 50/50 חשוב שהמדריך ייצר תהליכים חינוכיים לשינוי עמדות והכלת השונות בקבוצה.

מהם הדגשים להדרכה?

- מרחק גילאי: על אף שלפעמים ישנו פער ברמת הבגרות, התפקוד והיכולת אצל חניכים עם מוגבלות, יש להימנע עד כמה שאפשר מכך שהמדריך/החונך/המלווה (הסמכות) של הקבוצה יהיה באותה שכבת גיל כמו החניכים עם המוגבלות או אף צעיר מהם. לעיתים יש בכך פגיעה ממשית בתחושת המסוגלות, הערך והשייכות - היו רגישים לכך.
- נסו לשמור על פעילות שוטפת, המותאמת לגיל ולתפקוד, מאתגרת מספיק ובטוחה לפי צורך.

- העניקו ליווי אישי ותיווך לכל חניך עם מוגבלות, באמצעות פיתוח מודעות עצמית ושיתוף מלא.
- עקרון הפיצוי: אם יש פעילות מסוימת שהחניך לא יכול להשתתף בה – יש לשבצו בפעילות אחרת, 'מפצה', שבה החניך יביא לידי ביטוי את חוזקותיו.
- עקרון ההדדיות: כהמשך לעקרון הפיצוי נוצר עקרון ההדדיות. החניך יכיר בכך שיהיו פעילויות שבהן לא יוכל להשתתף באופן מלא והקבוצה תכיר בכך שחלק מהפעילויות יותאמו לצרכים המיוחדים של חניך אחד. תפקידו של המדריך או הרכז לשמור על איזון בין הקבוצה לחניך עם המוגבלות, ולהימנע ממצב של ויתור יתר מצד אחד הצדדים. מומלץ גם לעודד שיח פתוח עם הקבוצה והחניכים על הנושא הזה, בעיקר בשכבה הבוגרת, תוך התחשבות בבגרות החניכים וברצון של החניך עם המוגבלות.

מהם העקרונות המרכזיים להעברת פעילות בקבוצות שבהן יש השתלבות?

- פעולות ב"סרגל מאמצים עולה": כל פעולה מיועדת להעלות את רמת הדרישה מהחניכים, לדוגמה זמן ריכוז ארוך יותר, טקסט ארוך/עמוק/מורכב יותר, אקטיביות רבה יותר, מקום מאתגר יותר. יש לנסות בסוף כל פעולה להבין מה עבד/לא עבד בהיבט הזה ולקבוע את הרף לפעולה הבאה. דרך עבודה שכזו תאפשר לשמור על ערנות ותחושת התפתחות והתקדמות גם בקרב הצוות וגם בקרב החניכים.
- יצירת חוויות של הצלחה: גם כאשר מרימים את הרף יש לשים לב שהוא לא גבוה בהרבה מהרף הקודם. כל פעם קצת... בנוסף לכך, חשוב לשקף לחניכים את העמידה באתגר ואת ההצלחות האישיות והקבוצתיות שלהם.
- בניית הפעולה על פי ההתאמות הנדרשות: אפשר להיעזר בדוגמה לפעולה "שפתית קוגניטיבית" בארגז הכלים של המודל.

תכנים מותאמי גיל בפעולות השכב"ג המיועדים לחניכים עם מוגבלות

תכני הפעולות רלוונטיים לכל אופני ההשתלבות, מפני שהחוויה של התמודדות עם מוגבלות וגיל ההתבגרות היא לרוב משותפת לכל החניכים בסניף. בנוסף לכך, פעולות אלה מציעות תכנים לשינוי עמדות אצל כלל החניכים בשכבה הבוגרת. עם זאת, חניך שהשתלב באופן פרטני, קבוצתו תודרך על פי תכנית ההדרכה התנועתית שהותאמה לשכבת הגיל אליה הוא משתייך.

תוכן	פירוט	תוכן	פירוט
זהות	עולם הערכים שלי מרכיבי זהות מטרות ויעדים אישיים זהות במסגרות שונות המוגבלות בזהות שלי	תודעה ומעורבות חברתית	מיקוד שליטה פנימי וחיצוני יכולת השפעה תרומה לחברה התנדבות - "לשם שינוי" איך העולם עובד - היכרות עם מערכות השלטון במדינה, פוליטיקה וכדומה
קבוצת השווים	אני בתוך קבוצה היכולת לשתף פעולה פתרון קונפליקטים מנהיגות	מיומנויות חברתיות	פיתוח כישורי שיחה הקשבה, כבוד לזולת, נתינה וקבלה הבעת רגשות חיוביים ושלייליים התמודדות עם כעס, עלבון, מתח ומבוכה קבלת מרות ועמידה בכללים התמודדות במצבי לחץ ומשבר ייצוג עצמי זוגיות* התנסות ועיבוד רפלקטיבי
גיל ההתבגרות	מאפיינים מיניות ומגדר*	אוריינטציית עתיד	דילמות, תקוות וחששות לקראת פרידה... סימולציות של הפרידה והיום שאחרי איך מסכמים תקופה תכניות המשך
הכלה ודחייה	סטריאוטיפים וסטיגמות		
מוגבלות מול יכולת	ערך מוסף של המוגבלות שלי אני מספר ולומדים ממני התנסות ועיבוד		
עצמאות	לקיחת אחריות בוגר מול ילד בחירה והכוונה עצמית קבלת החלטות תלות ועצמאות		

בנוסף...

ניתן להשתמש בתכניות ההדרכה בתנועות לפי שכבות גיל עם ההתאמה שמופיעה בפרק "כתיבה והתאמה של פעולות" במדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער (פרק ה', עמ' 25).

במערך הדרכה מרכזי נוער לנוער עם מוגבלות יש מאגר גדול, מובנה ומותאם של פעולות, מתודות ורקע תיאורטי בכל הנושאים הרלוונטיים להדרכת נוער עם מוגבלות בשכב"ג.

<http://meyda.education.gov.il/files/special/pedagogy/reshet.pdf>

פעולות המופיעות באתר התכנית.

עוד פעילות בשכב"ג

דגשים להשתתפות חניכים עם מוגבלות באירועי שיא ובמפעלים:

- ניתן ליצור פעילות ייחודית בשיתוף קבוצות מסניפים אחרים.
- יום גיבוש צוות: יש לדאוג שיהיה מותאם ומונגש. ניתן להתייעץ עם החניכים, כדי להעצים את תחושת האחריות והמעורבות.

עוד בנושא ראו המדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער בפרק העוסק בפעילות שיא ומפעלים (פרק ו', עמ' 31).

שימו לב

השתתפות והובלה של חניכי השכבה הבוגרת עם מוגבלות באירועי שיא ובמפעלים יוצרות מודל לחיקוי של מסוגלות לשכבה הצעירה.

יום גיבוש צוות - בחלק מהתנועות ומהסניפים נהוג לצאת בתחילת או בסוף השנה ליום גיבוש צוות הסניף, שמטרתו לא רק גיבוש הצוות, אך גם הוקרה על עצם תרומתם ובחירתם לקחת חלק.

*אם נמצא לנכון לעסוק בתכנים של מיניות, מגדר וזוגיות יש לוודא שהמדריך בוגר (אינו חניך שכבה בוגרת בעצמו) והוכשר לעסוק בתכנים מסוג זה עם נוער עם מוגבלות.

5. השכב"גניק המדריך: חניך עם מוגבלות בתפקיד משמעותי

צוות הסניף בתנועה הוא ביטוי להנהגת נוער שבה נערים ונערות בוחרים להשפיע ולעצב את חייהם וחיי אחרים מתוך תחושת אחריות ומעורבות ובהתערבות קטנה ככל האפשר של מבוגרים. הצוות כולל חניכים בשכבה הבוגרת, נושאי תפקיד שונים, כאשר כל אחד אמון על תחום או קבוצה מסוימים ויחד עם כל בעלי התפקידים מובילים את הסניף.

מהו תפקיד משמעותי בשכבה הבוגרת?

תפקיד משמעותי הוא תפקיד שאליו מתמנה חניך, לעיתים לאחר שעבר קורס הכשרה תנועתי. במסגרת התפקיד החניך מקבל סמכויות ואחריות על תחום מסוים בסניף. גודל הסמכות והאחריות נקבע על פי ניסיונו וכישוריו ועל פי הבעת האמון של הצוות בו. תפקיד משמעותי הוא כל תפקיד שחניך ממלא בצוות הסניף והוא כלי מעצים וממנף לחניכים. התפקידים המשמעותיים ביותר הם אלה אשר איש הצוות מרגיש שהם אכן משמעותיים, כמו להדריך קבוצה של חניכים בכיתה ה', להיות בצוות מחסן, בצוות עיתון או בצוות נראות הסניף.

(עובד על בסיס "העקרונות למעורבות והתנדבות משמעותית" בתכנית "לשם שינוי" - תכנית התנדבות ומעורבות חברתית של נוער עם מוגבלות).

מהו תפקיד משמעותי לחניך עם מוגבלות?

את הרציונל של תפקיד משמעותי ניתן ליישם באותו אופן גם ביחס לחניך שכבה בוגרת עם מוגבלות, המעוניין להשתלב בצוות. ראשית, כל חניך עם מוגבלות המבצע תפקיד כלשהו בצוות ובשל כך גם נמנה על הנהגת הסניף הוא בעל תפקיד משמעותי בסניף. את מידת המשמעות של התפקיד לחניך ניתן לבחון על פי המאפיינים שהוצגו לעיל, אך יש להוסיף להם ארבעה נוספים:

(מתוך התכנית "לשם שינוי" - התנדבות ומעורבות חברתית של נוער עם מוגבלות).

http://meyda.education.gov.il/files/noar/pinciples_of_meaningful_volunteering.pdf

הערך שיש לתפקיד משמעותי עבור חניך עם מוגבלות הוא ברור ועצום, אך לא כל חניך עם מוגבלות בשכבה הבוגרת מתאים למלא תפקיד בצוות. לעיתים, מידת ההתאמה יכולה להשתנות משנה לשנה. חשוב לזכור, שחניכים מסוימים עם מוגבלות יכולים להישאר בשכבה הבוגרת מעבר לשלוש או ארבע שנים בגלל היותם תלמידים עד גיל 21.

מהם הכישורים הנדרשים לחניך עם מוגבלות כדי להיות איש צוות בסניף?

- יכולת שמירה על ביטחון אישי.
- יכולת לקבל סמכות.
- יכולת לעבוד בצוות.
- יוזמה ומוטיבציה.
- יציבות רגשית.
- התנהגות בהתאם לנורמות מקובלות.
- ייצוגיות - הופעה חיצונית מכובדת ושמירה על היגיינה. זכרו, כי זהו דבר נרכש ואפשר לעבוד עליו עם החניך.
- יכולת התמדה בפעילות.

כיצד מתבצעת בחינת ההתאמה לשיבוץ בתפקיד בצוות ומהו התהליך הנגזר מכך?

בחינה ראשונית של רכז הסניף להתאמתו של חניך עם מוגבלות לתפקיד בסניף נעשית תוך שיח עם החניך והתייעצות עם ההורים ועם המעטפת התומכת בו.

- בחינה דומה כבר נעשתה טרם כניסת החניך לשנת ההכנה לצוות (כדי לבחון יציאה לקורס ההכשרה) וניתן להתבונן בתיעוד התהליך.
- יש להתרשם מהסיכום של המדריך שהדריך את החניך בסמינר ההכשרה.

1 בחינת רצון החניך בדגש על ייצוג עצמי על ידי מילוי שאלון/ריאיון מונחה לגבי היכרות עם חוזקות, מוטיבציות, כישורים ויכולות. את השאלון הרכז או בעל התפקיד הרלוונטי בסניף יעבד יחד עם החניך (אפשר גם עם הוריו), כאשר יש לקרב את החניך עד כמה שניתן למודעות עצמית לגבי יכולותיו וכישוריו. אם עד לנקודה זו החניך נמצא מתאים והוא מעוניין - ממשיכים בתהליך. אם לא, החניך יכול להמשיך להיות חלק מקבוצה מודרכת בשכבה הבוגרת.

2 חשיפה בפני החניך של מכלול התפקידים הקיים והרלוונטי. (מאגר תפקידים תוכלו למצוא בארגז הכלים).

3 בחירה של החניך בכיוון/תפקיד ונימוק הבחירה שלו בפני הרכז.

בחינת רצונו של החניך אל מול:

- צורכי הסניף.
- יכולות הסניף לליווי ולתמיכה בחניך.
- המלצת המעטפת התומכת וההורים במידת הצורך.

קבלת החלטה.

שיבוץ לתפקיד: רצוי יחד עם כלל צוות ההדרכה בטקס שיבוץ מפואר.

שימו לב

התהליך המופיע כאן הוא הזדמנות מיוחדת לפתח אצל החניך יכולת התבוננות ומודעות עצמית ולייצר עבורו פלטפורמה משמעותית לייצוג עצמי ולשותפות.

מהם הדגשים לקורסים ולהכשרות?

כאמור, בכל תנועה קיים מתווה של קורסי הכשרה לתפקידים בצוות. סעיף זה מתייחס להכשרות נוספות המתקיימות בתנועות מעבר לקורס ההכשרה הבסיסי ובכלל זה קורסי המשך, שבתות הדרכה, ועוד.

חשוב לזכור ש:

- השאיפה היא שהחניך ייקח חלק בצוות למשך יותר משנה.
- כל שנה מביאה אתה הזדמנויות לתפקידים, לתהליכים, להתפתחות ולהשתתפות חדשה ושונה.
- בכל שנה התאימו את התהליך הנכון לחניך על פי העקרונות שהוצגו.

- בכל שנה אפשרו לחניך להתנסות במרחבים שונים שיביאו יכולות שונות לידי ביטוי או לכל הפחות הרחיבו את התפקיד הקיים ושלב בו אתגרים חדשים.

רעיונות והצעות להתאמות אפשריות למהלך הקורסים וההכשרות

- אפשרו גמישות בכמות הימים ובאורכם, תוך שמירה על עקרונות הפיצוי, ההדדיות והנורמליזציה.
- התאימו את לוחות הזמנים לזמן ההגעה והעזיבה של החניך ולהיפך.
- במידת האפשר צרו קורס מצומצם מבחינת תכנים וקצר-מועד המותאם לחניכים הרוצים לקחת חלק בצוות אך מתקשים לעמוד במתווה הקורס הארוך ובעומס התכנים.
- שיקלו פיתוח קורס עוזרי מדריך ייעודי.
- צרו השתלמות סניפית/אזורית ארוכת-טווח בליווי אישי: מפגשים אישיים או קבוצתיים אחת לפרק זמן קבוע (שבוע, חודש) עם דמות הדרכתית בוגרת, המעבירה את התכנים הרלוונטיים לחניכים.
- מנו חונך בוגר מלווה במהלך ההכשרה: נוכחות שומרת וחונכת.
- צרו פנקס למדריך/פעיל המכיל את החומרים ההדרכתיים שעברו בהכשרה ויש בו דגש על פישוט לשוני ועל המחשה.

שימו לב

תסמינים של הפרעת קשב וריכוז הופכים נפוצים יותר ויותר בקרב כלל בני הנוער. לכן, באופן כללי מומלץ להקפיד על:

- אורך ומבנה מותאם של יחידות ההדרכה: נסו ליצור יחידות קצרות (טווח ריכוז של 20 דקות), לאחר מכן הפגה (משחק, שינוי מתודה) וחוזר חלילה.
- גבולות ברורים וידועים.
- ציפיות ולוחות זמנים ברורים וידועים.

קחו בחשבון ש...

לרוב מדובר במהלך ברמה תנועתית וכל התאמה שתיצרו ושפתחו תשמש כר ללמידה ולהתפתחות ותוכל לשרת את התנועה בהמשך.

מינהל חברה ונוער מפעיל את התכנית "לשם שינוי - התנדבות ומעורבות חברתית של נוער עם מוגבלות".
<http://edu.gov.il/noar/minhal/departments/social-community/Pages/leshem-shinooy-main.aspx>
 מטרת התכנית לאפשר לנוער עם מוגבלות לקחת חלק בתכנית התלת-שנתית של משרד החינוך "התפתחות אישית ומעורבות חברתית" על ידי יצירת התאמות. על פי הגדרות משרד החינוך, כל תפקיד שחניך עם מוגבלות יבצע בצוות הסניף של תנועת הנוער ייחשב לו כהתנדבות מוכרת במסגרת התכנית. על כן, ניתן להסתייע במשאבי התכנית, כגון הכוונה, תמיכה, סיוע, כלים מתודיים ופדגוגיים, כאשר חניך עם מוגבלות לוקח חלק בצוות הסניף.

הדגשים לעבודה עם חניך עם מוגבלות שמקבל תפקיד בצוות

- נוכחות מלווה: למשך חודש ימים מקבלת התפקיד החניך יבצע את התפקיד עם נוכחות שומרת, בדומה למלווה בנהיגה. בזמן הזה הוא ילמד איך לבצע את התפקיד בצורה מיטבית. לאחר חודש מבצעים הערכה משותפת והיערכות להמשך.
- שקיפות וכנות: לשמור על שקיפות וכנות אל מול החניכים. אם החלטתם לוותר על פעילות מסוימת בשל הצרכים המיוחדים של החניך, או לקיים מסגרת פעילות שהחניך לא יכול להשתתף בה, חשוב לשתף את החניך בשיקולים ובתמונת המציאות, תוך שמירה על עקרונות של יושר והגינות. הסברת השיקולים וההחלטות לחניכים עצמם ולהוריהם עשויה להקל על תחושותיהם ועל ההתמודדות בעת הפעילות.
- משוב ותיאום ציפיות: הקפידו על משוב ותיאום ציפיות מחודש לקראת כל שינוי בשגרת הפעילות ובכל תקופת זמן מסוימת (לדוגמה: התחלה, אמצע, קיץ).

שימו לב

התפקיד הוא לא לכל החיים. בדומה לכל החניכים בסניף גם חניך עם מוגבלות מתנסה בתפקידים שונים ודרכם מפתח יכולות ומיומנויות מגוונות.

6. ליווי ותמיכה בתהליך החינוכי

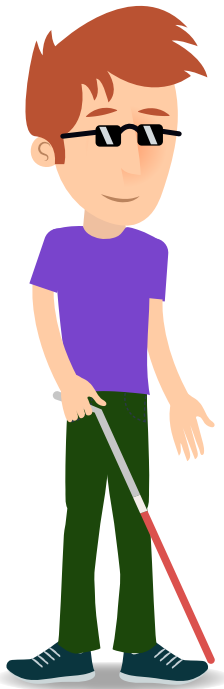
כל מודל הכולל בתוכו הובלה והטמעה של תהליכים חדשים, שינוי עמדות, התנסויות וחשיפה לעולם תוכן חדש דורש מערך של ליווי ותמיכה. הליווי מאפשר להבנות ולבצע את התהליכים בצורה מקצועית ומיטבית והתמיכה מאפשרת להכיל תהליכים אלה בתוך המסגרת. על הליווי והתמיכה לנסות ולהקיף כמה שיותר שותפים רלוונטיים, בהם: החניך, הצוות והרכז.

ליווי ותמיכה לחניך

ישנן שתי אפשרויות למפגש חינוכי המתווך את החוויה של החניך בתנועה:

אפשרות	מה?	למה?
מפגש חונכות	חונכות אישית על ידי בוגר מלווה כמענה לדילמות הנובעות מגיל ההתבגרות, בגיבוש הזהות ובסלילת דרכו.	צורך במבוגר משמעותי כמודל לחיקוי וכמתווך, מהווה מעין כלי עזר לשילוב מיטבי.
הקבוצה כחניון כוכב	יצירת קבוצה מלווה לתהליכים האישיים של כל חניך בתוכה	הקבוצה מאפשרת מקום מפגש עם קבוצת שווים, שבה חולקים התמודדויות שונות בגיל ההתבגרות והתמודדות עם ההשתלבות בקבוצות אחרות בסניף. לקבוצה יש פוטנציאל לליווי החניכים לאורך זמן, גם אחרי שקבוצות הגיל שלהם יעזבו את הסניף. הקבוצה מאפשרת להם איזון בין תחושת "כמו כולם" לתחושת הבנה והכלה.

בוגר מלווה (פרטני לחניך) - מדריך המשמש כמתווך בין חניך עם מוגבלות למדריכים ולחניכים האחרים מלווה ומכין את החניך לקראת הפעילות (הטרמה), מתווך את תכני הפעולה לחניך ונמצא בצמוד אליו על פי צרכיו בזמן הפעילות. המדריך המלווה הוא חלק מצוות ההדרכה, מחויב להשתתף בישיבות ובקבלת החלטות הנוגעות לחניך. הצמדת מדריך מלווה לחניך תלויה בהחלטה של המשפחה והגורמים המטפלים יחד עם רכז הסניף ולאחר התייעצות עם רכז התחום התנועתי. בוגר מלווה יכול להיות גם תפקיד שממלאים שכב"גניקים עם וללא מוגבלות בשכבות הבוגרות.

איך?	כמה?	מי?
מפגש אישי - אפשרות למפגש מונחה או ספונטני	בין פעם בשבוע לפעם בחודש	חניך או בוגר המבוגר מהחניך בשנתיים לפחות.
מפגש משקף פעם בשבוע או פעם בחודש בסביבה בטוחה ונעימה עם מדריך בוגר.		מתאים בעיקר במקרה שיש בסניף לפחות ארבעה/חמישה חניכים עם מוגבלות.

תיווך: רבים רואים בתפקיד המחנך תפקיד של מתווך המציאות לחניכים. כאשר מדובר בחניכים עם מוגבלות הגדרת תפקיד זו תופסת נפח גדול עוד יותר. בשל הפער הקוגניטיבי (תפיסתי) או השפתי הנובע מהמוגבלות, החניכים עשויים להתקשות בהבנה של הסברים, תהליכים, תכניות וכדומה. ללא תיווך, השתתפות והשתלבות בפעילות השכבה הבוגרת תלווה בקושי רב יותר, הן בשל העמקת הפער הקוגניטיבי והן בשל המורכבות העולה של התכנים.

ליווי ותמיכה לצוות הסניף

גם בסניף רווי ניסיון בהדרכת חניכים עם מוגבלות קיים צורך בהכנת הצוות להשתתפות ולהשתלבות של חניכים עם מוגבלות בתוכו.

בסניף שזוהי השנה הראשונה שבה צפויה השתתפות של נוער עם מוגבלות בשכב"ג ובצוות רצוי לקיים סמינר הכנה או לפחות מספר מפגשים מכינים או פעולות מכינות העוסקים בשינוי עמדות, בשיתוף בדילמות, בחששות ובאתגרים ודיון בדברים הנדרשים מהצוות לשם כך - גם ברמה המנטאלית וגם ברמה הפרקטית.

לצורך שינוי עמדות אצל חניכי הסניף ויצירת שכבה בוגרת המכילה נוער עם מוגבלות בתוכה חשוב לדעת, שעל פי הספרות המקצועית יש שתי גישות לנושא: שינוי עמדות באמצעות ידע ושינוי עמדות באמצעות מגע. מחקרים מראים, שהגישה האפקטיבית יותר היא דרך מגע, כלומר באמצעות מפגש. נסו לשלב בין שתי הגישות, הרחיבו את הידע של הצוות שלכם על הנושא ואת המפגש בין החניכים וצרו כמה שיותר אינטראקציה מוגנת בפעילות ההכנה לכניסה לצוות ובפעילות הצוות עצמה.

← לקריאה נוספת: אוגדן המאמרים בנושא שוויון והשתלבות של אנשים עם מוגבלות, שיצא לאור במסגרת התכנית להשתלבות ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער, מאמר מספר 7: כהן, ר', רוט, ד' ויורק, א' (2008).

שימו לב

לאורך השנה מומלץ לקיים:

- מפגשי אזור רגשות: שיתוף בתחושות וברגשות.
- מפגש עם אנשי מקצוע שיכולים להעניק טיפים, כלים ותובנות להתמודדות.
- מפגשים אישיים של הרכז עם בעלי תפקיד החונכים/מובילים חניכים עם מוגבלות בשכבה הבוגרת.

ליווי ותמיכה לרכז הסניף

רכז הסניף מתכלל את פעילות הסניף ומכאן גם את כל ההשתלבות המתקיימת בסניף. הוא זה שבסופו של דבר יחליט על האפשרויות הקיימות בסניף להשתלבות וכיצד לייצר להן תהליכים תומכים לפני ההשתלבות ובמהלכה. עיקר הליווי של הרכז מתבטא ב:

- חשיבה על מסגרות השתלבות מתאימות לסניף, ההתאמות הנדרשות וכיצד לתכנן אותן באופן מיטבי.
- סיוע בדילמות העולות במהלך הפעילות ומתן מענה מקצועי וטוב.
- בניית הכשרות מתאימות לצוות.

המערך המלווה והתומך ברכז הוא המערך התנועתי. אם ניתן, רצוי להיעזר במעטפת התומכת של החניך בהתייחס לסוגיות הנוגעות לפרט.

כללי

במהלך שנת הפעילות וההדרכה המדריכים צוברים ידע וניסיון רב. שיתוף ידע ולמידת עמיתים הם כלי עבודה טובים ושימושיים למדריכים. בני הנוער מורגלים להשתמש בעולם האינטרנטי כדי לחפש מידע, לתקשר, ללמוד ולהביע את עצמם. כורומים אינטרנטיים ומאגרי מידע עשויים לשמש מקור למידה משמעותי גם עבור המדריכים והרכזים.

כורומים ומאגרי מידע אפשריים

- פיתוח פלטפורמה תנועתית לשיתוף ידע ולמידת עמיתים בין מדריכים/רכזים של חניכים עם מוגבלות בשכבה הבוגרת, כגון שימוש באתר התנועה, קבוצת פייסבוק, פאדלט, גוגל דרייב, צ'אט שבועי עם מדריכים, מלווים ורכזי תחום.
- פיתוח אגף בספריית ההדרכה התנועתית (הדיגיטלית), המכיל פעולות, פעילויות וכדומה.
- הוצאת חוברות תנועות עם הכשרות/פעולות/פעילויות לפי נושאים/רעיונות לביצוע במפעלים.
- פנייה למדריכים מתנועות נוער אחרות המשלבות חניכים עם מוגבלות ואף יצירת מאגר בין-תנועתי בגוגל דרייב או בכל פלטפורמה אחרת המתעדכנת תוך כדי צבירת הניסיון בתנועות

← ניתן להפנות את המדריכים למאגר המידע באתר מועצת תנועות הנוער ורצוי לשלוח חומרים קיימים, שעדיין אינם מופיעים באתר: <http://tni-shiluv.org.il>

הערות	תחומי אחריות	מי ממלא את התפקיד	מהות התפקיד	בעל התפקיד
צוות ההדרכה הסניפי מומלץ להעמיק בפרק העקרונות והתפיסות של המודל ובארגז הכלים המתודי מפני שעליו מוטלת מרבית האחריות ביישומם ובהבאתם לידי ביטוי בישיבות הצוות ובבניית תכנית הפעילות הסניפית ביחד עם הרכז.	• שותפות בהרכבת הקבוצות ושיבוץ המדריכים. • שותפות בשיבוץ חניך עם מוגבלות לתפקיד משמעותי מתאים בצוות. • חשיבה על תפקידים אפשריים (קיימים או חדשים) בצוות לחניכים עם מוגבלות על בסיס כרופיל החניך. • חניכה של צוות המדריכים והפעילים בסניף. • מענה לצרכים במהלך הפעילות. • הובלת בנייתה של תכנית הפעילות השנתית תוך חשיבה על השתלבות חניכים עם מוגבלות בצורה מיטבית. • חניכה וליווי רכז צוות מדריכי הקבוצות שיש בהן השתלבות	חניך מהשכבה הבוגרת, בעל ניסיון עשיר יחסית בהדרכה ובעל יכולות להוביל צוות המורכב מקבוצת השווים שלו. לרוב הוא ממונה לתפקיד על ידי רכז הסניף ולעיתים יחלוק את הריכוז עם חניך נוסף.	לחניכים הממלאים תפקיד משמעותי בצוות הסניף יש מענה מובנה בתוך צוות הסניף, לרוב בדמות רכז ההדרכה הסניפי. בעת השתלבות של חניך עם מוגבלות בתפקיד בצוות ההדרכה על רכז ההדרכה הסניפי ללוות אותו ולדאוג לשילובו בצוות באופן מיטבי.	רכז הדרכה סניפי
מיועד לסניפים שבהם קיימת אפשרות לעשות זאת. בכל מקרה, לא רצוי שבעל התפקיד יהיה בשנתו ראשונה (ואף לא בשנייה, אם ניתן) בצוות. במקומות שבהם התחום חדש מומלץ להציב בתפקיד בני נוער בעלי זיקה לתחום המוגבלות, המגלים מוטיבציה ועניין בנושא, ולוודא מתן הכשרה והנחיה מתאימה. אם רכז תחום השתלבות בסניף מבוגר מקבוצת החניכים עם המוגבלות בשכבה הבוגרת הוא יכול ואף רצוי שידריך אותם. בסניפים גדולים, שבהם משתתפים חניכים רבים עם מוגבלות בשכבה הצעירה והבוגרת, רצוי לשקול העסקת אדם בוגר שימלא תפקיד זה, העובד לצד רכז הסניף. במקרה כזה, רכז התחום הבוגר מלווה אישית בעל תפקיד דומה מתוך צוות השכבה הבוגרת.	• שותפות בגיוס חניכים, בהרכבת קבוצה ובהכנסת חניך לפעילות. • בדיקת פעולות והתאמתן לצרכים המיוחדים של החניכים, על פי העקרונות המנחים. • חניכה וליווי צוות המדריכים והמלווים וקבלת משוב מהם. • מענה לצרכים במהלך הפעילות. • עידוד פעילות הסברתית בנושא השילוב, בסניף ומחוצה לו. • עידוד ערנות ומודעות להתאמת מפעלים וימי שיא לחניכים עם מוגבלות, שותפות במציאת פתרונות חלופיים. • ייעוץ והשתתפות בחשיבה ובקבלת החלטות בתחום ההשתלבות עם רכז הסניף ורכז ההדרכה בצוות הסניף.	חניך שהיה בעבר מדריך של חניכים עם מוגבלות (למשך שנה לפחות) ושיש לו קשר לתחום (למשל: אח לנער עם מוגבלות) או שהוא בעצמו חניך עם מוגבלות ברמת תפקוד ויכולת גבוהים.	בעל תפקיד מהשכבה הבוגרת, האחראי על תחום ההשתלבות בסניף ויישומו. על רכז התחום להיות בקיא בתוכן התדריכים השונים ולתת את המענה בסניף לנושא ההשתלבות. במידת הצורך הוא פונה לרכז הסניף/רכז ההשתלבות המחוזי או התנועתי לבירור דילמות מקצועיות או להתייעצות עם אנשי מקצוע מתאימים.	רכז תחום השתלבות והשתתפות חניכים עם מוגבלות בסניף

הערות	תחומי אחריות
על מרכז הסניף לעבור הכשרה בסיסית ותקופתית בנושא השילוב על ידי רכז התחום המחוזי או רכז התחום התנועתי.	• בקרה על בדיקת פעולות והתאמתן למוגבלויות של החניכים (על ידי רכזצוות או רכז תחום מקצועי). • בקרה על חניכה וליווי צוות המדריכים והמלווים (על ידי רכז) ועל קבלת משוב מהם. • היכרות עם כל חניך עם מוגבלות שנכנס לשכבה הבוגרת, הכרת הצרכים וההתאמות הנדרשות לו ודאגה ליישומם בשטח. • התאמה ושיבוץ כל חניך עם מוגבלות בשכבה הבוגרת לקבוצה א/ו תפקיד שמתאים לו על פי העקרונות המנחים ומודל השילוב. • אפשרות לחניכה אישית של חניכים עם מוגבלות במסגרת ההתפתחות בשכבה הבוגרת. • אפשרות להדרכה, ליווי קבוצה של חניכים עם מוגבלות, בעיקר כאשר הם מחוץ לטווח הגילאים של יתר החניכים (מעל 18). • ניהול קשר מול גורמים מטפלים ומוניציפליים. • ניהול קשר מול מלווה מחוזי א/ו מלווה תנועתי. • עידוד ביצוע פעולות הסברה בתחום ההשתלבות ובקרה על ביצוען.
	• פיתוח והטמעת המודלים השונים בסניפים ויצירת מסגרות הכשרה מתאימות שיאפשרו את יישומם וקיומם בסניפי התנועה ומפעליה. • חניכה של צוותי הדרכה בסניפים, קבלת משוב מהם ובקרה על תהליכי חניכה ועל המשוב. • סיוע ומענה מקצועי בהשתלבות חניכים עם מוגבלות בשכבה הבוגרת - ייעוץ לגבי האפשרויות וסיוע ביצירת מסלולים מתאימים לסניף ולחניכים. • התערבות בקשר בין הרכז לגורמים מטפלים, על פי הצורך ועל פי בקשת הרכז. • חשיפה וחיבור לתכניות ההמשך הקיימות וסיוע בהפניית החניך למסגרת המתאימה לו ביותר. • ליווי היציאה להגשמה של חניכים עם מוגבלות במסגרת התנועה על ידי ייעוץ, הנחיה ועבודה משותפת עם רכז ההגשמה התנועתי.

בעל התפקיד	מהות התפקיד	מי ממלא את התפקיד
רכז סניף	במסגרת התפקיד עליו לוודא שניתן מענה לחניכים עם מוגבלות לאורך כל שנת הפעילות, בשגרה ובפעילויות השיא. רכז הסניף אחראי על יישום העקרונות המנחים בסניף ובפעילות ועל יישום מודל השילוב של השכבה הצעירה והבוגרת.	
רכז תחום השתלבות אזורי/תנועתי	הרכז האזורי (הנהגתי/מחוזי) א/ו הרכז התנועתי לתחום השתלבות מנהל את תחום ההשתלבות במחוז/תנועה ונותן את המענה המקצועי לרכזי הסניפים, לרכזי הצוותים ולמדריכים בשטח.	בעל הכשרה אקדמית מתאימה בתחום ההשתלבות או בעל ניסיון עשיר בעבודה עם ילדים/נוער/ מבוגרים עם מוגבלות. תפקיד זה דורש הזדהות ערכית גבוהה עם ערך ההשתלבות ומוטיבציה גבוהה לקידום התחום בתנועה.

7. ארגז כלים מתודי - הנחיות וטיפים להתאמות

חלקים מפרק זה עובדו על בסיס "הנחיות להתאמות" מתוך התכנית "לשם שינוי - התנדבות ומעורבות חברתית של נוער עם מוגבלות".

השתלבות של חניך או חניכה עם מוגבלות בפעילות התנועתית דורשת מספר התאמות מתודיות, שיאפשרו או/ו יקלו על השתתפותם ועל העברת הפעילות על ידי המדריכים. התאמות אלה נגזרות מהעקרונות הפדגוגיים של התכנית.

זכרו, כי לכל חניך נדרש מכלול התאמות הייחודיות לו. האופן המיטבי לגיבוש מכלול זה הוא בשיתוף החניך, הוריו והמעטפת התומכת שלו, תוך התמקדות ב"יש"

ובצרכיו. קחו בחשבון שהתאמה לחניך אחד עשויה לתת מענה גם לחניכים אחרים עם או בלי מוגבלות. לפניכם רשימה של הצעות, דגשים, טיפים, שיטות עבודה והתאמות שמומלץ לאמץ ביישום היומיומי של המודל בסניף. כל המופיע ברשימה שלהלן רלוונטי לכל רצף ההשתלבות.

הכנה מנטאלית

- הטרמה: הכנה ויידוע לקראת המצופה ובמיוחד לקראת שינויים. ניתן וכדאי גם ליצור למידה מטרימה בשילוב פרטני על ידי חשיפה לתכנים ולמושגים.
- תיאום ציפיות והסברת הכללים והגבולות: כללי התנהגות מקובלים במקום, הנחיות בטיחות וכדומה.
- קיום הפעילות במקום מפגש קבוע, שיאפשר הסתגלות מהירה.
- במקרים של מפעלים וטיולים יש להגדיר לחניכים מראש את לוחות הזמנים ואת המקומות השונים שבהם יתקיימו.

קחו בחשבון ש...

חניכים עם מוגבלות מתקשים לעיתים בהבנה ובהפנמה של ידע וברכישה של מיומנויות ונורמות חברתיות. ניתן לסייע להם באמצעות דרישה עקבית של נורמות התנהגות וגבולות קבועים וצפויים, ועל ידי יצירת מקום בטוח ויציב שיאפשר יציאה מאזור הנוחות.

מהלך הפעילות

- הציפיות, הגבולות ודרישות המסגרת והפעילות הוגדרו בצורה ברורה ונאכפו בעקביות.
- יציבות במסגרת הפעילות: מיקום, מבנה הפעילות והזמנים.
- הדרגתיות: הדברים בנויים מהפשוט אל המורכב ועל ידע חדש להתבסס על ידע שכבר קיים אצל החניכים. ההסברים של המשימות המורכבות מתבצעים בשלבים.
- תכנון הפעילות בצורה רציפה, ללא 'זמנים מתים' (שעשויים להוות הזדמנות לאובדן ריכוז).
- שמירה על איזון בין פעילות בתוך החדר ובחוץ, בין מנוחה למאמץ.
- חלוקת הפעילות ליחידות זמן של 45-60 דקות לכל היותר, ומתן הפסקות ביניהן.

ארגון הסביבה

- בחירת חלל רגוע המכיל כמה שפחות גירויים חזותיים ושמיעתיים.
- הפחתת הסחות דעת.
- חלל מאורר ומרווח.
- הנגשה פיזית של חלל הפעילות, המאפשרת רצף של נגישות, החל מהגעה ועד לעזיבת המקום, וכוללת התייחסות לדרכי הגישה, לשילוט, למכשולים, לתאורה, לריהוט, לשירותים.
- רצוי ללוות את הסדר שייקבע לפעילות באופן ויזואלי על ידי כרזה או כרטיסיה. הדבר יאפשר לחניכים, בכל פעם שהם מאבדים אוריינטציה, לשוב למקום הבטוח והמסודר מבלי להפריע להעברת התוכן. לפירוט ולרכיבים נוספים של נגישות פיזית ראו באתר נגישות ישראל. קישור

קחו בחשבון ש...

עומס הגירויים עלול לגרום לחלק מהחניכים (תלוי בסוג המוגבלות) לתחושה של חרדה, חוסר ריכוז ובלבול. בנוסף לכך, חלק מהחניכים סובל ממוגבלות מוטורית או מוגבלות אחרת המשפיעה על התמצאות במרחב.

תקשורת

- פישוט לשוני: שימוש בשפה ברורה וחד-משמעית, רצוי ללא מטאפורות או סלנג. פירוט ההוראות בשלבים לפי הסדר.
- תיווך: תרגום התקשורת המילולית והלא מילולית לחניך על ידי פישוט לשוני, עזרים וחזרה.
- חזרתיות: חזרה על הוראה או מסר מספר פעמים ובמילים שונות.
- המחשה: ריבוי השימוש בהדגמות, בצילומים, במוסיקה, בהתנסויות ובסימולציות.
- וידוא הבנה: שאלת שאלות פתוחות אשר יאפשרו לוודא שהמידע הובן.
- שימוש בתקשורת תומכת וחלופית לפי הצורך (תמונות, כתיבה, שפת סימנים).
- סימן מוסכם: קביעת סימן מוסכם שהחניך יסמן במקרה של חוסר הבנה.

קחו בחשבון ש...

חניכים עם מוגבלות קוגניטיבית או תקשורתית יחוו לעיתים קרובות קושי בהבנה של אמירות ורעיונות מופשטים ומשפטים מורכבים. לכן, יש להכליל כמה פרטי ידע לתובנה אחת או להקיש מתובנה אחת לאחרת. מיומנויות אלה נמצאות בשימוש באופן תדיר בשיחה המתקיימת עם שכב"ג תנועת הנוער.

מצבים הדורשים היערכות מיוחדת

- שינוי במסגרת הפעילות: זמן, מקום, ציוד.
- שינוי בהרכב האנושי: הקבוצה, המדריך, הרכז, אורח.
- מעברים: בין שלבי הפעילות, בין מקומות, בין תפקידים, בין שלבי התפתחות אישיים.
- התנגדות מוחצנת של החניך לעניין או לאדם מסוים.
- פעילויות מיוחדות: אירועי שיא, טיולים, מחנות.
- כל מצב העשוי לערער את האיזון האישי ו/או הקבוצתי ולגרור תגובות קיצוניות, התנהגות תוקפנית או לחילופין קיפאון והסתגרות

השתתפות פעילה

- ייצוג עצמי: בעת בחירת אופן ההשתתפות של החניך במסגרות השכב"ג יהיה עליו לקחת חלק פעיל בחשיבה על האופן המתאים לו ולצרכיו ולייצג את עמדתו ורצונותיו.
- הדרגתיות: פעילות במעגלים מתרחבים, תוך הרחבת המעורבות והעמקת משמעות התפקיד בפעילות.
- עידוד: יש לעודד את החניכים לגלות את הידע הרצוי בעצמם, באמצעות גילוי מודרך, שכן למידה באמצעות התנסות וגילוי אפקטיבית יותר מהסבר.
- ניתן להשתמש ב"כרטיס כיס לפעיל" מהתכנית "לשם שינוי" לצורך ליווי החשיבה של החניך על מסגרות ההשתלבות המועדפות עליו.

להרחבה בנושא ראו:

← סקירה מקצועית על המוגבלויות השונות והנגשות נפוצות, במדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער (נספחים, עמ' 62).

← "כתיבה והתאמה של פעולות" (שם, פרק ה', עמ' 25).

← לומדה בנושא שירות נגיש באתר נציבות שוויון זכויות אנשים עם מוגבלות.
<http://www.tni-shiluv.org.il/לומדה>

8. איך מחליטים?

שאלות מנחות לבחינת מסגרת ההשתתפות המתאימה

כפי שניתן לראות מהכתוב עד כה, לחניך בשכבה הבוגרת יש מגוון רחב של אפשרויות, שבהן הוא יכול לבוא לידי ביטוי (לא רק קבוצה מודרכת) ולכן חשוב להתאים באופן המיטבי את המסגרת לחניך ואת החניך למסגרת. לרמת היכולת התפקודית והתקשורתית יש חשיבות מיוחדת בשכב"ג - היא משפיעה (אך לא קובעת!) על אופי הפעילות שבה החניך יכול להשתתף בפעילויות ולהשתלב בהן. להלן שאלות מנחות, שיסייעו לבחינת מסגרת ההשתתפות המתאימה, מערך הליווי וההתאמות הנדרשות:

מה יכולת החניך להבנת רעיונות מורכבים והאם קיים פער משמעותי מבני גילו?

- קבוצת שילוב מודרכת ומותאמת לרמתו או קבוצה משימתית מלווה שתדע להכיל אותו.
- לשים דגש על פישוט לשוני ומבנים קבועים של המסרים.
- רצוי חונכות אישית.
- אם ניתן מומלץ לקיים למידה מטרימה.

מה מידת שליטתו של החניך במיומנויות יומיומיות?

- אם לחניך יש סיוע קבוע ניתן להצמיד לו חונך מלווה במסגרת התנועתית.
- בחינת המפעלים אליהם החניך יכול לצאת ללא סיוע צמוד.
- נדרשת הכנה של הקבוצה שבה החניך משתלב.
- לשקול יציאה לסמינרי הכשרה, בעיקר בשכבות ט' ו'.

האם החניך מסוגל להתרכז לאורך זמן?

- יש להתאים את מבנה הפעילות הפיזי (צמצום גירויים) והתוכני.
- יש לשים דגש על תיווך סיטואציות ותכנים.
- יש לבחון התאמות נדרשות בסמינרי הכשרה ובפעילויות הדורשות קשב לטווח ארוך.
- אם ניתן רצוי לבצע למידה מטרימה.
- עדיפות לקבוצות קטנות.
- חלוקת הפעילות או הישיבה לשלבים ברורים.
- סימנים מוסכמים בין החניך למדריך במקרה הצורך.

האם החניך מבין סיטואציות חברתיות והאם התנהגותו מותאמת?

- חשוב שתהיה דמות בוגרת בנוכחות שומרת (מסייעת/מתווכת).
- צורך בתיווך חברתי והכנה מנטאלית לסיטואציות מורכבות.
- ליווי ופיקוח אם חניך זה מתמנה לתפקידי הדרכה.
- תיווך מול שכבת הגיל.

האם לחניך יש לקות ראייה או ירידה בשמיעה?

- יש לדאוג לתיווך במהלך ישיבות או פעולות (קשר עין, שפת סימנים, תמלול, כתוביות, המחשה).
- יש לדאוג לאמצעים מסייעים אם ישנם.
- במידת הצורך למנותו לתפקיד עם בן זוג או צוות.
- התאמת החלל של הפעילות בסניף ובקורסים - אור, מכשולים, אקוסטיקה.
- סימנים מוסכמים בין החניך למדריך במקרה הצורך.
- מיקום קבוע של הפעילות.

האם לחניך יש מוגבלות פיסית?

- התאמת החלל לצורכי החניך.
- הנגשה פיזית.
- התאמת הפעילות ליכולות של החניך, ובהתאם לצורך פעילות על פי עקרון הפיצוי.

האם לחניך יש בעיות התנהגות, כגון אירועים משמעתיים, אלימות?

- יש לשקול היטב את הסמכות שמתמודדת עם החניך ולדאוג לליווי בוגר במקרים הרלוונטיים.
- יש צורך בהבהרת הגבולות ובחוזים ברורים לדרישות המסגרת.
- יש לשקול עם אנשי מקצוע את רמת המסוכנות וההתאמה לתפקידי הדרכה והובלה.
- הבהרה, כי אלימות היא קו אדום ותביא להפסקת ההשתתפות בפעילות!

האם לחניך מוגבלות רגשית או נפשית?

- יש לשים לב היטב ולשקול צמצום זמני שהייה ארוכים מחוץ לבית, המעלים את רמת הלחץ.
- נדרש תיווך לצוות ההדרכה וליווי מקצועי מתאים על מנת למנוע כגיעה.
- במידת הצורך רצוי להצמיד חונך מלווה.
- קשר מתמיד עם גורמי המקצוע או/ו הבית.

שימו לב

למרות המפורט כאן, להחלטה משותפת של הבוגר והתנועה – בהתאם לריאיון ולהיכרות המקדימה יש את התוקף הרלוונטי ביותר. בנוסף לכך, דאגו לשמור כל העת על ערוץ תקשורת פתוח עם החניך והוריו, שיאפשר לכם לתאם ציפיות, להעלות צרכים ורצונות, לקבל ולהעביר משוב מתמיד.

← להרחבה על מאפייני המוגבלויות השונות וההתאמות הנדרשות ראו: מדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער, סקירה מקצועית (נספחים, עמ' 62).

ממשיכים הלאה

1. הגשמה

‘הגשמה על שום היות המושג איבר מאיבריה של כל תנועת נוער. ההגשמה הייתה יעד תנועתי מדובר וההכוונה אליה הייתה לחם חוקה של התנועה בכל הפעילויות עם חניכי התנועות הבוגרות. הגדרת המושג לפי מילון אבן שושן: ‘ביצוע, הוצאת דבר אל הפועל’. חניכים שיצאו להגשים הלכו בצו התנועה להוציא את ערכי התנועה, אורח החיים התנועתי ותוצרי התהליך החינוכי שעברו בשנותיהם בתנועה, אל הפועל.” כך מסביר את המושג נעם אבן, בהקדמה לספרו “המסע אל ההגשמה החדשה בתנועות הנוער - לחנך לערכים ולא לצורות” (2014).

מתוך הגדרה זו ברור, כי לא ניתן להתייחס לחניכים בוגרים בתנועת הנוער מבלי לייחד התייחסות לנושא ההגשמה שלהם, שהוא מהותי לעצם קיומה של התנועה. בהיבט המעשי ניתן לחלק את הנושא לשניים:

- תוכן: דמות הבוגר.
- צורה: מסגרות הגשמה.

ערך ההגשמה לחניך עם מוגבלות

- האפשרות לרצף טבעי בהתפתחותו כאדם.
- אלטרנטיבה למסלולי החיים הקיימים, המאפשרת עוד כיוון להתפתחות ולעשייה.
- אפשרות להשתלבות נורמטיבית בעולם “האמיתי” כאזרחים פעילים.

- פריצת דרך כמנהיג.
 - יכולת השפעה מתרחבת.
 - צמצום הפער בין ‘מה אני רוצה’ ל‘מה אני יכול’ - חינוך לערך של הגשמה.
 - השתלבות כבוגר בסביבה מגוונת, אך בעלת תפיסת עולם דומה, כפי שהתעצבה בתנועה.
- שיח של הגשמה**
- לכל תנועת נוער, מתוך 13 המוכרות, ישנו מסלול הגשמה לבוגר התנועה. אך הגשמה אינה מתבטאת רק בבחירה במסגרת ההגשמה התנועתית, כי אם ביישום הערכים שעליהם החניך התחנך במהלך שנותיו בתנועה ובחיי היומיום שלו כבוגר.
- במהלך שנת הפרידה של החניך מהתנועה יש חשיבות ל:
- ניתוח המושג “הגשמה”.
 - שיח על ה”חיים הבוגרים שאחרי התנועה” וכיצד ניתן ליישם בהם את הערכים התנועתיים.
 - יצירת מסמך אישי וקבוצתי של דמות בוגר רלוונטית.
 - חשיפה ודיון על מסגרות אפשריות להשתלב בהן ואשר מקיימות את הערכים התנועתיים גם אם אינן תנועטיות.

דמות הבוגר

דמות הבוגר של חניך או חניכה עם מוגבלות נגזרת, קודם כל, מדמות הבוגר התנועתית ורמת התפקוד והיכולות של החניך.

תהליך היציאה למסלולי הגשמה

- מסלול ההגשמה של חניך עם מוגבלות נקבע על פי:
- רצון החניך ושאיפותיו.
 - רמת התפקוד והיכולות.
 - המסגרות הקיימות בתנועה.
 - היכולת של התנועה ללוות ולהכיל את החניך במסלול ההגשמה.

לפניכם הצעה לתהליך יציאה למסגרת הגשמה תנועתית, כולל לוחות זמנים ובעלי תפקידים רלוונטיים:

• מיפוי החניכים הרלוונטי לבחירה במסלול של הגשמה תנועתית. • תכנון שנת יציאה להגשמה על ידי רכז הסניף ורכז תחום השתלבות אזורי/ תנועתי. • מפגש הורים עם רכז הסניף, מדריך הקבוצה ורכז אזורי/תנועתי של תחום ההשתלבות - מה מתוכנן השנה, מה האפשרויות לשנה הבאה, מהי הגשמה בתנועה, מהו תפקיד ההורים בתהליך. • פעולה: מה מיוחד בשנה זו? תיאום ציפיות לקראת השנה.	תחילת השנה האחרונה בסניף - ספטמבר
• בחינת המסגרות הקיימות ומידת ההתאמה של כל אחת לחניכים הרלוונטיים השנה, תיעשה בשיחה עם החניך ובחינת הצרכים והיכולות שלו. • פריסת אפשרויות ההגשמה בתנועה לחניכים עם מוגבלות על ידי רכז ההגשמה התנועתי ורכז תחום השתלבות תנועתי - העברת תמונת מצב לסניפים. • פעולה: כל מה שקרה לי בתנועה עד היום ומה היא נתנה לי.	אוקטובר-נובמבר
• פעולה: מה הייתי רוצה לעשות בהמשך עם מה שקיבלתי מהתנועה - שיחה על הגשמה. • הכרעה של החניכים אם לצאת למסלול הגשמה תנועתי. • מיפוי נוסף של החניכים שבחרו במסלול והתאמת מסגרת ההגשמה הרלוונטית ביותר עבורם.	דצמבר-ינואר
• שיחת הכנה ראשונה לחניך/חניכים היוצאים למסלול הגשמה המותאמת למסגרת שאליה הם מיועדים. • שיחה עם ההורים, המציגה להם את המסגרת וההתנהלות בה. • אם ניתן, ביקור של החניך/חניכים במסגרת למפגש מטרים עם המקום והאנשים. • הכנה מנטאלית לשותפים למסגרת של החניך - צוות וחניכים. • מפגש מטרים של החניך/חניכים עם שותפיו למסגרת לצורך היכרות, גיבוש ותיאום ציפיות ראשוני.	פברואר-מרס

שאלות לבחינה שיאפשרו השתלבות מוצלחת של החניך במסגרת ההגשמה

- מה אופי הקהילה שבה החניכים אמורים לפעול ומה יכולת ההכלה שלה?
 - מה המרחק מהמשפחה ומהשירותים שהחניך זקוק להם?
 - מה מאפייני החברים האחרים במסגרת?
 - מה מאפייני התפקיד שהחניך אמור למלא במסגרת?
 - מהם תנאי המגורים (מספר חניכים בחדר, היגיינה, פרטיות ומרחב אישי)?
 - האם כל אחד מאלה מתאימים לצרכים, ליכולות ולרצון של החניך?
- את השאלות והמענה עליהן יש לבחון ביחד עם החניך, הרכז, נציג המסגרת, ההורים ואם יש עוד גוף או אדם רלוונטי.

שימו לב

על אף שבחלק מהתנועות ישנם תהליכים שכבתיים ליציאה למסלול הגשמה תנועתי, מומלץ ליצור במקביל תהליך יציאה למסגרת הגשמה שהוא יותר גמיש ומותאם אישית לחניך.

רכז הגשמה תנועתי

רכז ההגשמה התנועתי הוא חלק מהנהגת התנועה ומנהל את כלל מסגרות ההגשמה של תנועת הנוער משכבת י"ב, המועמדת לגיוס/שנת שירות, דרך גרעיני המשימה, גרעיני הנח"ל ולעיתים גם קבוצות הבוגרים. הרכז אחראי על קידום הנושא בהנהגה ומלווה את המסגרות השונות ואת רכזיהן בתנועה כולה.

במסגרת תחום השילוב תחומי אחריותו הם:

- יצירת מסגרת הגשמה תנועתי בשיתוף עם רכז תחום השילוב התנועתי.
- איתור מלווה/רכז למסגרת ההגשמה לחניכים עם מוגבלות.
- פיתוח הכשרות מתאימות למלווים ולרכזים של מסגרות ההגשמה וניהול ההכשרות בפועל יחד עם רכז השילוב התנועתי.
- אם ניתן, התאמת מסלולים גמישים לחניכי השתלבות פרטנית במסגרות ההגשמה הקיימות ויישום העקרונות המנחים במסגרות אלה.
- הובלת תהליך גיבוש דמות הבוגר של חניך עם מוגבלות בתנועת הנוער בהנהגת התנועה בשיתוף עם רכז תחום השילוב התנועתי.

2. לקראת פרידה מהתנועה

סיום ופרידה הם חלק טבעי ובלתי נפרד מהתהליך הקבוצתי. החניכים נפרדים מהמסגרת, מהמקום ומהאנשים שהיו משמעותיים עבורם בשנים האחרונות.

על אף שתהליכי פרידה הם חלק מהחיים, לרבים מאתנו מדובר בנושא מורכב ומציף, שעלול להיות קשה מבחינה רגשית. הסיום נתפס כהליכה אל הלא-נודע, מלווה בתחושת ריק ולכן הוא עלול לעורר חרדה. ישנם מגננוני התמודדות מגוונים עם סיום ופרידה:

- דחיית ההתמודדות לרגע האחרון.
- אי-התמודדות.
- בחינת הקשר וטיבו.
- התרחקות מקדימה כהגנה.
- יצירת טקסים.

תהליך פרידה מובנה, מסודר, מתווך, המעניק ביטוי לרגשות, למחשבות ולתחושות המעורבים בפרידה הוא תהליך מיטיב, המייצר פרידה בריאה והמאפשר התחלתו של השלב הבא באופן שלם יותר. תהליך כזה עשוי גם לייצר בהמשך פרידות מיטיבות נוספות, שיורידו את סף החרדה לקראתן. תהליך הסיום צריך להכיל בתוכו את הסיכום (התבוננות לעבר), את הניתוק (ההווה), ואת הבניית ההמשך (התכוונות לעתיד) (מתוך **מערך הדרכה - מרכזי נוער לנוער עם מוגבלות**).

תהליכי סיום ופרידה

מתי מסיימים?

- יש לנסות ולהגדיר את זמן הסיום של החניך בהתאם לגילו, רמת התפקוד והיכולת שלו, רצונו, מסגרות ההמשך ומשאבי הסניף.
 - הגדרת זמן הסיום מראש תסייע בבניית תהליך מובנה וברור לחניך, לצוות, לרכז ולמעטפת התומכת ותאפשר היערכות מיטבית לפרידה.
 - לחניכים רבים עם מוגבלות ניתנת האפשרות להישאר במערכת החינוך עד גיל 21. מצב זה יוצר לא פעם שונות בין גיל הסיום הקבוע של כלל החניכים בסוף כיתה י"ב, בגיל 18, לבין חניכים עם מוגבלות. לחניכים שהשתלבו באופן פרטני המצב אף יותר מורכב כאשר בני קבוצתם עוזבים בעוד הוא נשאר בסניף.
- על פי עיקרון ההכלה והכללה מומלץ כי:
- קבוצות משולבות יסיימו יחד בגיל 21 ותהליך הפרידה יהיה משותף וקבוצתי. מבחינת החניכים הדבר יאפשר שיתוף עמיתים ויצירת מעגל תמיכה לתהליך ומבחינת הרכז הדבר יאפשר ריכוז המאמץ בתהליך אחד.
 - חניכים שהשתתפו בפעילות באופן פרטני יעברו את תהליך הפרידה יחד עם קבוצתם ואם ניתן ישולבו במסגרות ההמשך במקביל לבני שכבתם (לדוגמה: צבא, שנת שירות).

מעטפת תומכת - המעטפת התומכת היא כל המערכות הסובבות את חייו של החניך מחוץ לתנועה, בכלל זה: משפחה, רוחה, מסגרות חינוכיות אחרות כדוגמת בית ספר, ועוד.

כמה זמן יש להקדיש לתהליך?

כאמור, הסיום הוא תהליך ולא נקודה בציר הזמן של הקבוצה ועל כן יש להתייחס אליו ככזה ולהקדיש לו מספר מפגשים. מומלץ להקדיש בין חמישה לשמונה מפגשים העוסקים בפרידה עצמה, בהתמודדות עמה ועם ההמשך הצפוי. לחניכים ברמת תפקוד נמוכה ובעלי יכולת נמוכה יש להקדיש זמן ארוך יותר לתהליך באופן שיאפשר לפרק את התהליך ל"צעדים" קטנים יותר, פחות מאיימים ויותר פשוטים.

חשוב שהחניכים ידעו מראש מתי מסתיימת הפעילות ומתי הם מצופים להיפרד. מומלץ להתייחס לכך כבר בתחילת השנה, כדי ליצור תיאום ציפיות ולאפשר הסתגלות הדרגתית לאורך שנת הפעילות.

איך מסיימים?

תהליך פרידה בריא צריך להיות מודע לשלושת ההיבטים שהוזכרו ברקע:

- להווה: מה קורה ל'כאן ועכשיו'. לקיים, למשל, טקס מעבר הכולל כיבוד, תעודות ומתן משוב למנחה, לקבוצה ולמשתתפים. המנחה והמשתתפים מתייחסים למטרות שהוגדרו בהתחלה ולחוויות ההצלחה שנצברו לאורך הדרך.
- לעבר: התבוננות על התהליך שעברו כדי להשיג הכרה ולתת ערך ומשמעות למה שהיה. חשוב להתייחס בסיכום גם לתהליך שהחניך עבר וגם לתהליך ההתפתחות של הקבוצה.
- לעתיד: סיום עם הפנים קדימה – יצירת מרחב לבחינה, להחלטה ולהצהרה על מה אני עומד/רוצה/מבקש לעשות ומה האתגרים העומדים בפניי.

מתוך: מערך הדרכה - מרכזי נוער לנוער עם מוגבלות, עמ' 89.

ועוד כמה דגשים הנגזרים מכך:

- פרידה צריכה להיות מתוכננת: חשוב ליצור תהליך מובנה שעיקרו קורה במספר מפגשים מכינים.
- אתלוחות הזמנים רצוי למסור לחניכים ולמשתתפותיהם כבר בתחילת התהליך לצורך היערכות מנטאלית שלהם לתהליך.
- המפגשים צריכים לכלול פעולות, שיחה עם ההורים (כדאי שהמפגש יהיה משותף באופן מותאם גיל), ביקור במסגרות ההמשך, אירוע סיום ופרידה.
- בתום מפגשי ההכנה לפרידה חשוב לקיים אירוע פרידה טקסי, שאליו אפשר להזמין את ההורים ובני המשפחה, אנשי המסגרות החינוכיות והטיפוליות של החניך, חברים, כלל החניכים בסניף, רכז תחום אזורי/תנועתי, ועוד.
- מומלץ שרכז הסניף והמדריך יקיימו עם כל חניך, המסיים את פעילותו בסניף, שיחה אישית אחת לפחות לקראת הפרידה. בשיחה זו רצוי להתייחס לתהליך החינוכי שהחניך עבר בסניף, למסגרת ההמשך ולתחושות המתלוות לפרידה.
- יש ליצור הפרדה בין סיכום ופרידה אישיים לבין סיכום ופרידה קבוצתיים. חשוב לזהות מי מהחניכים צריך תהליך פרידה אישי הכולל טקס אישי.
- מומלץ לתת מתנה סמלית בפרידה, שתהווה מעין חפץ מעבר.
- נסו לעודד דיבור על רגשות, לשתף בתחושות ולתת מקום לתחושות של אחרים.
- ערכו סימולציות של הפרידה ומה קורה לאחריה. זוהי הטרמה שתסייע לחניכים להתמודד עם הפרידה בזמן אמת.

מהם האתגרים הכרוכים בפרידה וכיצד להתמודד עמם?

- חניך עם מוגבלות שנשאר בפעילות הסניף לאחר שבני גילו נפרדו מהפעילות התנועתית בסניף – רצוי, אם ניתן, לבנות לו תפקיד ייחודי שייתן מקום וערך לניסיונו, לגילו ולמחויבותו.
- אם בסניף פועלת קבוצה כחניון כוכב (כפי שמופיע בעמ' 42) יהיה זה מענה טוב לחניך שקבוצתו עזבה את הסניף והוא אינו מעוניין להשתלב בקבוצה אחרת או שאין קבוצה מתאימה לכך. את תהליך הפרידה ניתן לעשות גם במסגרת מפגשי הקבוצה הפועלת כחניון כוכב.
- הגדירו באופן ברור מה יהיו היחסים אחרי הפרידה. אל תבטיחו מה שאינכם יכולים ולא נכון שתקיימו. אפשרו להם להמשיך הלאה.

איזה מסרים כדאי להעביר לחניכים?

- ממשיכים, לא עוזבים. מסיימים כי הולכים למשהו אחר (יש לתת את הדעת על חניכים שאין להם עדיין מסגרת חלופית - היו רגישים).
- פרידה היא שלב התפתחותי בריא וטוב, שאפשר ללמוד ממנו ולגדול ממנו.
- רצף של מסגרות ואתגרי גיל: בגן לומדים מיומנויות בסיסיות, בבית הספר היסודי לומדים ידע בסיסי, בתנועה לומדים להתנהל עם חברים, לפתח את הפנאי ולהיות מעורבים בחברה ובקהילה ועכשיו כשמתגייסים או מתנדבים לשירות משמעותי, לומדים לעבוד או לגור לבד. אנחנו עוברים למסגרת חדשה. לפעמים עוברים מיד משלב לשלב ולפעמים יש הפסקה בין שלב לשלב.

- לא להפוך את הפרידה למשהו דרמטי וטרגי. לפרידה יש גם היבט משמח, כי זו התחלה חדשה.

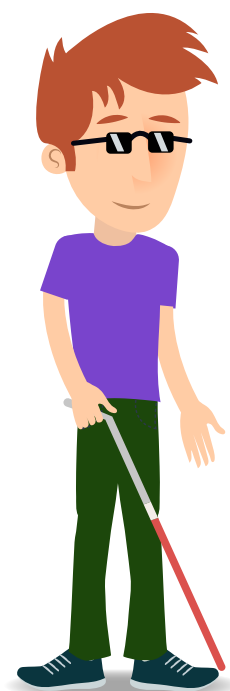
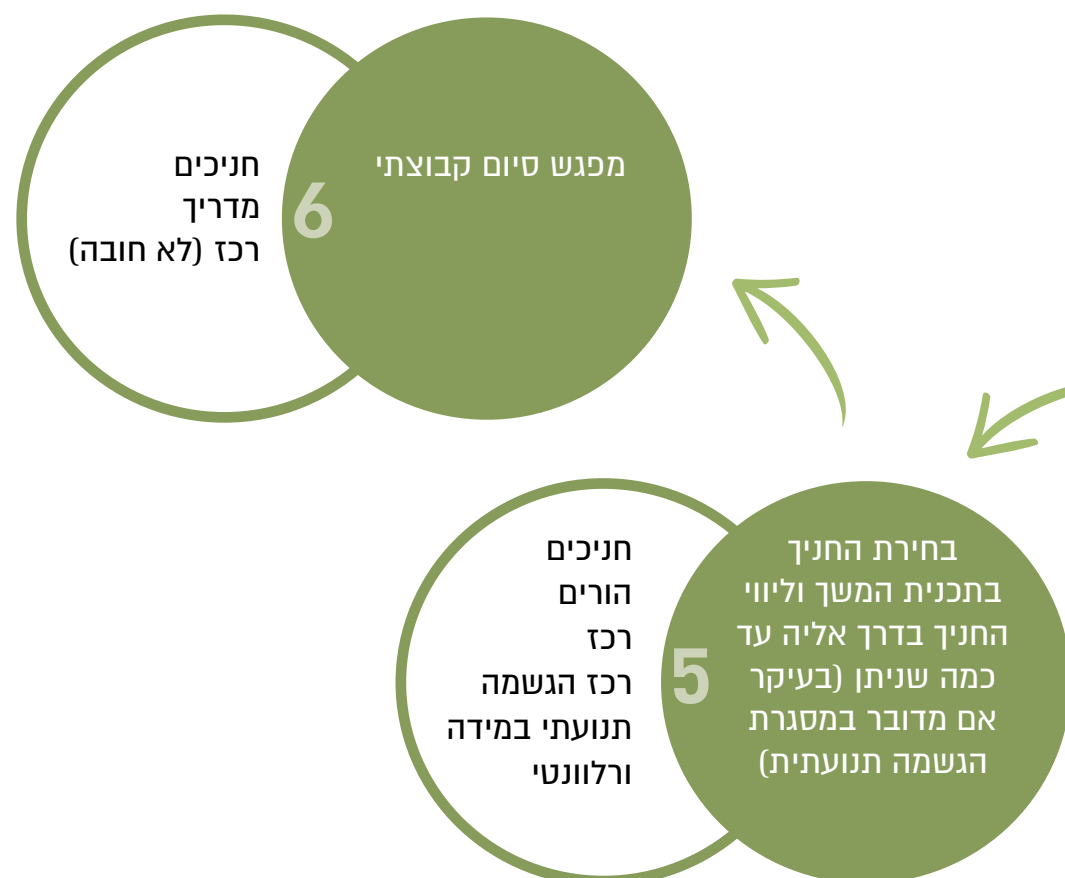
- ניתן לעודד את החניכים לשמור על קשר בינם לבינם, הפרידה היא פרידה מהמסגרת ולא בהכרח פרידה אחד מהשני.

ועוד משהו קטן... גם המדריכים נפרדים מהחניכים שלהם... כמה דגשים שיסייעו למדריכים להעביר את התהליך נכון

- סיכום איכותי מוביל לפרידה איכותית. חשוב לעשות סיכום טוב, הכולל את כל התהליך על מנת לראות את ההתפתחות שהייתה.
- אין טעם לפתוח דברים מורכבים שלא נפתחו עד עכשיו ואין את היכולת והאפשרות ללוות את ההתמודדות עמם.
- אל תערבבו בין התחושות שלכם לתחושות של החניכים.
- תנו מקום למסגרת הבאה והפנו אליה את החניכים. אל תנסו להמשיך להיות עבורם אותו מקום שהייתם.
- אל להבטיח דברים שלא תוכלו לעמוד בהם. זכרו, אין חצאי פרידות. תנו לגיטימציה לזה שהקשר לא יישאר כמו שהוא או אפילו לא ימשך בכלל.
- לקראת הסוף, חשוב לסיים באנרגיות גבוהות ולא בדעיה.
- נסו לתת תחושה שמתייחסים לכל אחד: פרידה מותאמת לכל אחד, ואין דבר כזה פרידה סטנדרטית (לא לכולם מתאימות אותן עוצמות של פרידה ואותם שלבי מעבר).

הצעה לתהליך פרידה סניפי

מתבסס על התכנית של תנועת הנוער "בני עקיבא", מחלקת חינוך מיוחד: "תיק למדריך -תכנית מעבר לבוגרים", 2018.

חשיבה על ההמשך - לאן ממשיכים מפה?

"אוריינטציית עתיד" הוא המונח המקובל העוסק בתכניות העתידיות של הצעירים.

כדאי לגשת לנושא בכמה אופנים:

- הכנה של החניך באמצעות פעולות העוסקות בבחינת הצרכים, הרצונות והאפשרויות הקיימות עבור החניך.
- להרחבה ראו: מערך הדרכה - מרכזי נוער לנוער עם מוגבלות. תוכלו למצוא שם שישה מערכים העוסקים בנושא, עמ' 488-549.
<http://meyda.education.gov.il/files/special/pedagogy/reshet.pdf>
- בחירה של החניך בדרך ובמסגרת המתאימה לו וסיוע של התנועה בהפנייתו לגוף הרלוונטי וביצירת קשר עמו להמשך.
- הצהרה של החניך לאן מועדות פניו. ההצהרה מהווה חלק מההמשגה ומההמללה של התהליך שעבר כלפי עצמו וכלפי הסביבה. זוהי פעולה המעצימה את הביטחון של החניך בתהליך, בבחירה שלו ובעצמו. ניתן לעשות זאת בטקס, במהלך פעולה, במכתב פתוח או סגור. לא תמיד החניך ידע לאן מועדות פניו ולכן ההצהרה יכולה להיות גם: 'מה אני מתכנן לשנה הבאה...' 'מה אעשה מעכשיו בימי שלישי'...

באתר מידע על תכניות ההמשך על פי החלוקה הבאה:

- שירות לאומי-אזרחי
- הכנה לשירות צבאי
- מכינות קדם-צבאיות
- תעסוקה
- לימודי המשך
- תכנית קהילה נגישה
- דיור

שימו לב

לא תמיד ההורים מודעים לשירותים שלהם זכאים ילדיהם בתכניות ההמשך. מומלץ להפנות הורים וחניכים לפורטל הורים לילדים עם צרכים מיוחדים ולסייע להם בתהליך הבחירה של מסגרת ההמשך.

מסגרות ההמשך למבוגרים עם מוגבלות משתנות באופן תדיר וכל העת מתווספות אפשרויות חדשות ונסללות דרכים חדשות.

<http://edu.gov.il/hnm/heb/subject/Society-and-Community/follow-up-programs/Pages/lobby-follow-up-programs.aspx>

הניסיון שנצבר בהשתלבות של ילדים עם מוגבלות בשכבה הצעירה מלמד, שעבודה עם חניכים עם מגבלות דורשת מענה מקיף ורחב יותר מזה הקיים בפעילות הכללית. לרוב, החניכים נמצאים במסגרת חינוכית או טיפולית תומכת, המותאמת לצרכיהם. בנוסף לכך, הם קשורים במספר גורמים מטפלים, בעלי חשיבות ומשמעות גדולה לתפקודם ולמהלך חייהם.

הפעילות התנועתית יכולה להוות עבור חניכים אלה מסגרת ומרחב משמעותי לביטוי ולהתפתחות, אך היא לחלוטין לא המקצועית והמנוסה במסגרות שבהן הוא לוקח חלק, לעיתים היא רק עוד נדבך ממכלול העוטף את החניך. כדי להגדיל את הסיכויים לשילוב נכון ואפקטיבי של חניכים עם מוגבלות בתנועת הנוער רצוי להשתמש בידע שנצבר אצל הגורמים המטפלים והמשמעותיים בחייהם של החניכים. גורמים אלה מהווים עבורנו מקור מצוין להתייעצות, להיכרות מעמיקה עם המוגבלות ועם אופן ההתמודדות של החניך. מומלץ לעודד שיתוף פעולה בין הגורמים המטפלים לתנועה, על ידי יצירת קשר יציב ורציף עמם.

הגורמים הממחנכים והמטפלים והקשר עמם כוללים:

1. בית ומשפחה

יש להניח, שבעת השתלבות חניך עם מוגבלות בשכבה הבוגרת ההורים כבר מכירים את המסגרת התנועתית והיו עדים להשפעתה על בנם/בתם. אם החוויה שלהם חיובית והחניך הביע רצון להמשיך במסגרת, קרוב לוודאי שההורים נותנים אמון במסגרת ובמחנכיה והחשש הראשוני פחת או שאינו קיים. ההורים הם מקור טוב למידע ולהתייעצות לגבי הכיוונים והמסלולים האפשריים עבור החניך בשכבה הבוגרת ואף ניתן להציב יחד מטרות משותפות. בהבדל מהצטרפות חניך בשכבה הצעירה, כשחניך ממשיך בסניף לשכב"ג, ככל הנראה כבר קיים קשר רציף עם הוריו ויש מידע לגבי הבית שממנו הוא מגיע והאופן הנכון להתנהל מולו.

עם זאת, חשוב לזכור, כי לרוב מערך ההדרכה של החניך ישתנה ואנשים חדשים יקיפו אותו וילוו אותו. לכן, עדיין יש צורך בתיאום ציפיות מסודר, הרגעה לגבי מתכונת הפעילות, יצירת אמון ושיתוף פעולה בין המדריכים להורים.

ישנם הבדלים נוספים המאפיינים את מסגרת הבית והמשפחה של חניך עם מוגבלות בשכבה הבוגרת:

- קשר מותאם גיל: בשכבה הצעירה הקשר עם ההורים מתאפיין לרוב במעורבות גבוהה של ההורים. לחניך המתבגר יש יותר צורך בפרטיות ובעצמאות וכמו רבים מבני גילו הוא חווה תהליך של היפרדות,

כאשר התנועה עשויה להפוך עבורו למסגרת של ביטוי עצמי ועצמאות. ייתכן שמצב כזה יהיה מורכב להורים. חשוב לעדכן את ההורים במידה המתאימה, לשמור אותם מעורבים מרחוק, אבל לאפשר לחניך את התבגרותו הנורמטיבית. רצוי שהקשר עם ההורים יהיה בידיעתו של החניך וביחד אתו ככל האפשר. בכל מקרה אין למדר את ההורים, הדבר יכול להעצים מצוקה ולפגוע באמון.

- רמת התלות של החניך בהוריו משתנה: יש לזכור שהאחריות שלנו היא כלפי החניך ולא כלפי הוריו ועל כן יש לשים לב שאנו שומרים על הפרספקטיבה של תנועת נוער ועל מקומנו ותפקידנו מול ההורים.
- שהות ארוכה יותר מחוץ לבית: בשכבה הבוגרת אורך השהות מחוץ לבית עשוי להתארך. במקרה כזה יש לבצע הכנה מנטאלית וטכנית עם ההורים והחניך, ליצור סימולציות של מקרים ותגובות.
- החלפת הנוכחות ההורית: בחלק מהתנועות נהוג שבשכבה הצעירה ההורה מתלווה לבנו או בתו במפעלים המיוחדים. בשכבה הבוגרת נוכחות הורית זו פחות מתאימה ומעייבה על תחושת השייכות והנורמטיביות של החניך וגם על אווירת המפעל. יש לדאוג ליצירת כתובת בוגרת במפעלים, המוסכמת על ההורים והחניך - מעין חונך אישי שנתי קבוע, שיחליף את הנוכחות ההורית הקיימת בשכבה הצעירה.

הקשר עם הורי החניך

בתחילת שנת הפעילות

- שיחת היכרות ותיאום ציפיות.
- סיוע בהרכבת פרופיל חניך.
- התייעצות לגבי מסלול מתאים בשכבה הבוגרת.
- פריסת הפעילות השנתית.

במהלך שנת הפעילות

- עדכונים על ההשתתפות של החניך בפעילות: תמונות, עדכון מילולי.
- יצירת מפגש אמצע שנתי לתיאום ציפיות מחודש.
- מפגש מכין לקראת מפעלים מיוחדים.

לקראת סיום ההתחנכות בתנועה

- עדכון והפנייה לתכניות המשך והיערכות לקראתן.
- הקשר עם הורי החניך בשכבה הבוגרת מתבצע על ידי רכז הסניף ו/או מדריך רלוונטי. במקרים מסוימים, על פי הצורך, אפשר לקשר בין ההורים למלווה התנועה.

2. מסגרות חינוכיות-טיפוליות

הקשר הראשוני עם המסגרות החינוכיות-טיפוליות יתבצע לרוב מול יועץ בבית הספר, מנהל, רכז חינוך חברתי או עובד סוציאלי באותה מסגרת ורק בהסכמה כתובה של ההורים והחניך. רצוי שהקשר הרציף לאורך השנה יתבצע מול איש הטיפול (עו"ס או יועץ) והמחנכת גם יחד. קשר זה חשוב הן למטרה של קבלת מידע מקצועי על החניך, הן ליצירת שיתוף פעולה בנוגע להצבת מטרות לחניך והן להתייעצות במקרים של התאמת מסלול בשכבה הבוגרת, קשיים ואתגרים, התנהגויות לא מובנות או אמירות קיצוניות של החניך ואף בהתאמת מסגרת הגשמה או המשך (תהליך שלרוב גם מלווה במסגרת החינוכית-טיפולית). קשר זה חיוני גם עבור החניך עצמו, ביצירת שפה אחידה, ברורה ומוכרת.

חשוב לזכור, שבמסגרות אלה עובדים לרוב אנשי מקצוע וטיפול המכירים את החניך ועובדים אתו באופן רציף. הצורך במענה מקצועי-טיפולי לדילמות העולות מהשטח הוא שכיח ומוכר בעבודה עם חניכים עם מוגבלות ושיתופם של אנשי המקצוע מיטיב הן לחניך והן לצוות התנועה. השקעה ביצירת שיתוף פעולה כורה ועקבי בין הצדדים תסייע לעבודה החינוכית ובעיקר להתפתחות החניך ויצירת תהליך כוללני עבורו.

הקשר עם המסגרות החינוכיות והטיפוליות

בתחילת שנת הפעילות

- היכרות.
- תיאום ציפיות.
- התייעצות.

3. מחלקות החינוך והשירותים חברתיים ברשות

קשרים עם מחלקות הרווחה והחינוך וקשרים עם עמותות וארגונים נוספים, הנותנים שירות לאוכלוסייה של אנשים עם מוגבלות, עשויים להניב משאבים וסיוע לשילוב בפעילות התנועתית (למשל: תרומת הסעות לפעילות, תרומת אביזרים תומכים, סיוע בהנגשה).

הקשר עם גורמים אלה יתבצע לרוב על ידי המלווה התנועתי או רכז הסניף.

הקשר עם הרשות המקומית יהיה מול הגורם המטפל באוכלוסיות עם מוגבלות: מחלקת החינוך ועובדים סוציאליים במחלקת הרווחה. קשר זה חשוב ליצירת ערוץ תקשורת פתוח, להעברת מידע מקצועי, להתייעצות ולשיתוף פעולה ברמת החניך או ברמת הקבוצה והסניף. הקשר חשוב גם ליצירת מיתוג ושיח סביב נושא ההשתלבות בתנועות הנוער וכדי להגביר את המודעות לנושא ולהגדיל את מספר החניכים הפונים לפעילות התנועתית.

הקשר מתבצע לרוב בתחילת תהליך הגיוס, כדי לקבל מידע על חניכים פוטנציאליים לשילוב, או לקראת סיום ההשתתפות בפעילות התנועתית ולפני מסגרות המשך הייעודיות.

- שיתוף בתכנית שצפויה לחניך בתנועה בשנה הקרובה וכיצד המסגרת החינוכית-טיפולית יכולה לסייע במימושה.

במהלך שנת הפעילות

- במקרים של צורך ממוקד בהתייעצות.
- עדכון תקופתי: ניתן אף ליצור מסגרת של קשר רציף בתדירות של אחת לתקופה (למשל: אחת לחודשיים).
- עדכון באירוע חריג.
- הזמנה לאירועים מיוחדים בתנועה או השתתפות באירועים מיוחדים במסגרת.
- לקראת פעילויות שיא וסמינרי הכשרה מומלץ לעדכן את הגורמים החינוכיים-טיפוליים, כדי שיתמכו בתהליך ההכנה הנפשית לקראת המחנה או הטיול.

לקראת סיום ההתחנכות בתנועה

- אפשרות להיערכות משותפת לתכניות המשך.
- הקשר עם בית הספר ומסגרות אחרות מתבצע לרוב על ידי רכז הסניף ועל ידי המלווה התנועתי או האזורי.

לסיום...

את הרעיון המובא בחוברת זו היטיב לתאר ולסכם אברהם אדרת באומרו: ש"שוויון ערך האדם מחייב לקיים את חירותו לחיות את חייו ללא הגבלות חיצוניות, במסגרת חוקים חברתיים מוסכמים. החירות מבחינה זו, היא ערך אנושי ראשוני הבא לאפשר את הצמיחה הטבעית והמשלימה של הגרעין הייחודי החבוי בכל אדם. צמיחה זו אינה יכולה להתהוות רק על ידי הסרת סייגים חיצוניים מכבידים, היא זקוקה לעידוד ולטיפוח. אין להסתפק, לכן, בהענקת חירויות פורמליות בלבד, אלא להצמיח בסבלנות ובאהבה את החבוי בקרקעית חיוו של כל אדם".

תכנית ההשתלבות בתנועות הנוער מבקשת להסיר את אותם סייגים חיצוניים ופנימיים בקרב כלל החניכים על ידי עידוד הקרבה של אדם לעצמו ולחברו ועל ידי הצמחתם של חניכים בסבלנות ובאהבה כבני אדם חופשיים, פתוחים ומכילים.

התכנית היא הזדמנות לתנועות הנוער להגשים את ערכיהן, שכן הן ביקשו תמיד לקחת חלק פעיל וארוך-טווח בעולמם של ילדים ובני נוער ולכוונם להיות אלה שיהפכו את העולם הזה לטוב יותר - מילים גדולות היוצרות מציאות במעשי היומיום הקטנים בסניפים.

בהצלחה לכל המחנכים הבוחרים כל יום מחדש באדם, במעשה ובשינוי!

משנים עמדות - בסיס רעיוני ומתודי לפעולות מותאמות

פעולת "ההתאמות שלי"

קהל יעד: קבוצה בה יש חניך בהשתלבות פרטנית או 50/50.

הרעיון: שיתוף של החניך עם המוגבלות בהתאמות הנדרשות לו ומה עומד מאחוריהן. מעיין פעולת שיתוף עמיתים.

מתודה אפשרית: שיחה פתוחה (במקום שונה ומיוחד), קפה דילמה, הכה את המומחה. בשיחה פתוחה כדאי להבנות את מבנה השיחה ביחד עם החניך מראש, לדוגמא- בתחילה הוא יספר, לאחר מכן ישאלו שאלות הבהרה ולבסוף יתנו פידבק.

קהל יעד: קבוצה הומוגנית.

הרעיון: פעולה שמטרתה פיתוח מיומנות אצל החניכים להבין את ההתאמות הנדרשות להם וכיצד לדרוש אותם (ייצוג עצמי).

מתודה אפשרית: בית משפט, שיתוף בסיטואציות בהן נדרשו לייצג את עצמם, הוצאת עקרונות והתנסות בסימולציות על בסיס העקרונות.

פעולת "הכרה במוגבלות שלי"

קהל יעד: קבוצות הומוגניות וקבוצות עם חניכים בהשתלבות פרטנית.

הרעיון: החניך ממפה כיצד המוגבלות השפיעה על חייו ומגבש כיצד היה רוצה שתשפיע בעתיד.

מתודה אפשרית: מסע אל עצמי, פעולת הורים חניכים משותפת.

הערה: בקבוצות בהן ההשתלבות פרטנית כדאי לשוחח, להעלות סוגיות וחוויות, להתייחס למה מגביל כל אחד מאתנו גם אם המגבלה לא נמצאת תחת ההגדרות של מוגבלות.

פעולת זיהוי חוזקות ואזורי צמיחה

קהל יעד: קבוצות הומוגניות וקבוצות עם חניכים בהשתלבות פרטנית.

הרעיון: פעולה שעוסקת בנקודות החוזק, ביכולות ובכישורים של החניך למרות ובזכות המוגבלות. ומנגד לעסוק בנקודות הקושי ובהתמודדות.

מתודה אפשרית: כל חניך בונה לעצמו בנק חוזקות. ולאחר מכן ממפה את נקודות הקושי. בשיתוף קבוצתי בוחנים כיצד חניך עם חוזקה יכול לסייע לחניך אחר בנקודות קושי. כדאי לוודא מראש שלא יוצרים סיטואציה בה החניך מרגיש ללא חוזקות משמעותיות לעומת אחרים.

דמות מעוררת השראה

קהל יעד: קבוצות הומוגניות וקבוצות עם חניכים בהשתלבות פרטנית.

הרעיון: בחירת דמות שהחניך יכול לראות בה אישיות לדוגמא ומתוך תחושה זו למפות את התכונות והערכים שהיה רוצה לאמץ לעצמו מאותה דמות לקראת כניסתו לצוות. (בחירת הדמות עונה על עיקרון של המחשה)

מתודה אפשרית: כל חניך בוחר דמות שהוא מזדהה איתה/ מעריץ/ מעריך. מרכיב קולאז' על התכונות והערכים שהוא מעריך בה והיה רוצה לאמץ. כל חניך משתף את הקבוצה. מהקולאז'ים ניתן ליצור קיר השראה בסניף.

פעולת סטריאוטיפים ודעות קדומות

קהל יעד: קבוצות הומוגניות וקבוצות עם חניכים בהשתלבות פרטנית.

הרעיון: מטרת הפעולה לדון בתפיסות מוטעות של החניכים לגבי עצמם ולגבי החברה בה הם נמצאים ופועלים.

מתודה אפשרית: בינגו סטריאוטיפים על הקבוצה, אפשר לקיים את הפעולה בשיתוף עם ההורים והחניכים כבסיס לשינוי עמדות קהילתי.

שאלון הכרות - לקראת שנת הכנה לשכב"ג

חלק מהמעבר מהשכבה הצעירה לשכבה הבוגרת כולל מפגש היכרות ותיאום ציפיות (עמ' 25), לפניכם מתווה אפשרי למפגש שכזה

חלק 1 - היכרות בסיסית

מלאו את הפרטים האישיים החסרים ברישומי התנועה:

- שם ושם משפחה
- ת. לידה
- כתובת מגורים
- דרכי התקשרות (טלפון נייד ובבית)
- שם וטלפון של ההורים
- אנשי קשר אחרים
- שם בית הספר
- סוג הלימודים- חינוך מיוחד/ תכנית השילוב (שילוב יחידיני)/ כתת חינוך מיוחד (כתה קטנה בבי"ס כללי)/ אחר
- מגמה

חלק 2 - הסבר על מטרת השיחה ועל שנת ההכנה בכלל

חלק 3 - שאלות היכרות מעמיקות שיסייעו לספק לחניך את ההתאמות המתאימות לו

- איך נראה סדר היום שלך? (מתי את/ה קם/ה? מי מעיר אותך? איך את/ה נוסע לבית הספר? מי האנשים שלוקחים חלק בסדר היום שלך? וכו'. שימו לב עד כמה החניך הוא עצמאי או נזקק לסיוע)
- ספר/י לי על המשפחה שלך (מי גר בבית, אחים- בני כמה, האם גרים בבית, אופי הקשר, עם מי יש לך קשר משמעותי במשפחה וכו')
- עד כמה תרצה שההורים יהיו מעורבים בפעילות

- שלך בשכבה הבוגרת ויעזרו לנו בקבלת ההחלטות?
- האם יש אנשים אחרים שתמצא שנתך בתהליך?
- מה את/ה אוהב/ת לעשות (תחביבים, חוגים, פעילויות בבית מחוץ לבית):
- איך הרגשת עד היום בתנועה?
- באילו פעילויות השתתפת עד היום בתנועה?
- אילו פעילויות אהבת במיוחד?
- אילו פעילויות היו לך קשות?
- האם ישנת מחוץ לבית?
- מי החברים הטובים שלך בתנועה?
- איך אתה מרגיש לקראת שנת ההכנה?
- האם יש דברים נוספים שחשוב לך שנדע?

חלק 4 - סיכום

- מהי המוגבלות שלך? (אם ידוע ונכון לברר- לשיקול רכז ומדריך)
- האם וכיצד המוגבלות משפיעה על הפעילות בחיי היום יום? כיצד היא תבוא לידי ביטוי במילוי תפקידים בתנועה? (אלרגיה, התקפים, הערכות מוקדמת, טיולים ופעילויות חוץ וכו') והאם את/ה זקוק/ה לתמיכות (הנגשה, תיווך וכו')? פרט/י:
- האם תרצה שנדבר על המוגבלות בקבוצה? מה חשוב לך שידעו? מה חשוב לך שלא ידעו?
- אם לא שואלים על המוגבלות עצמה, כדאי לשאול על נקודות חוזק וחולשה, דברים שזקוקים בהם לעזרה, אפשר לבקש דוגמאות למקרה שבו נזקקו לעזרה ולשאל האם יקשו עזרה ומי עזר להם.
- לסיכום השיחה כדאי לחזור על עיקרי הדברים שדוברו ולוודא שהובנו נכון על ידי כל הצדדים.
- חשוב להסביר מה הצפי לתקופה הקרובה (אנחנו מראיינים עכשיו את כל החניכים בשכבה שלך ובעוד שלושה שבועות נחזור לכולם ונציע תפקידים, לאחר שנציע לך את התפקיד נקיים שיחה משותפת עם ההורים שלך.... לאחר מכן בקיץ יתקיימו סמינרים וכו' וכו'.
- אם במהלך התקופה יהיו לך שאלות או שתחשוב על משהו שלא דיברנו עליו בשיחה- אתה מוזמן לפנות אליי.

שיחה אישית לפני כניסה לשכב"ג

הכנות מקדימות

- מי?** רצוי שאת הריאיון יקיימו המדריך הקודם של החניך (שהעביר את שנת ההכנה וכבר קיימים ביניהם יחסי אמון) והמדריך או הרכז שעתידיים ללוות אתו בשכבה הבוגרת.
- מתי?** את הריאיון יש לקיים בסוף שנת ההכנה או במהלך הקיץ הקודם לשנת הפעילות הבאה.
- איפה?** יש לקיים את הריאיון במקום שקט, מוכר ובטוח עבור החניך, עם כמה שפחות הסחות דעת. רצוי בתוך חדר בסניף וללא שולחן גדול המפריד בין האנשים.
- איך?** יש לנסח את השאלות בצורה פשוטה, קצרה וברורה, להסביר מושגים שאינם ברורים ולהיות רגישים לאי נוחות שאולי יגרמו חלק מהשאלות.
- דגשים** - יש לעבור לפני הריאיון על השאלות. ניתן ורצוי להתאים את השאלות לחניך ואין צורך לשאול את כל השאלות בראיון.

פתיחה

- יש ליצור תחושה נעימה ובטוחה.
- איך אתה מרגיש לקראת השיחה שלנו?
- האם אתה יודע על מה אנחנו הולכים לשוחח? (הסבר בכמה מילים על השיחה)
- האם אתה מכיר את המשתתפים? (אם יש צורך עורכים סבב היכרות קצר)

גוף השיחה

סיכום שנת ההכנה

- איך הרגשת בשנת ההכנה?
- האם היא הייתה שונה מהשנים הקודמות בתנועה?
- מה היה לך חסר? מה היה לך חדש?
- ספר על חוויה חיובית שזכורה לך במיוחד?
- ספר על חוויה שלילית שזכורה לך במיוחד?
- איך הרגשת עם הקבוצה?
- עם מי הכי התחברת?
- במה עזרה לך השנה הזו?
- האם דיברת עם הקבוצה על המוגבלות שלך?
- אם כן, איך הרגשת? אילו תגובות קיבלת? איך זה השפיע? אם לא, מדוע?
- איך התמודדת עם קשיים שהיו לך?
- מי סייע לך להתמודד?
- איך הייתה לך ההתנסות בהדרכה?
- מה למדת על עצמך?
- במה אתה הכי גאה בעצמך?

במה קשה לי?	במה אני טוב?

תיאום ציפיות לקראת השכבה הבוגרת

- מה אתה יודע על השכבה הבוגרת?
- מה עוד אתה רוצה לדעת או לשאול? בשלב זה ניתן להרחיב לפי הדברים שהחניך יעלה.
- האם יש לך חששות לקראת הכניסה לשכבה הבוגרת?
- למה אתה הכי מצפה בשכבה הבוגרת?
- האם יש דברים שאתה צופה שיהיו לך קשים?
- הפעילות בשכבה הבוגרת היא פחות קבועה ומסודרת מהפעילות בשכבה הצעירה, איך אתה מתמודד עם יציאה מהשגרה?
- האם נוח לך לדבר על המוגבלות שלך?
- האם תרצה שאנחנו בשכבה הבוגרת ובצוות נדבר על זה?
- מה חשוב לך שידעו? מה חשוב לך שלא ידעו?
- האם תרצה להיות חבר בצוות?
- מה זה אומר לדעתך להיות חבר בצוות?
- אם כן, האם יש תפקיד מסוים שאתה חושב שיתאים לך?
- איך אנחנו נוכל לסייע לך להצליח בשכבה הבוגרת? מה אתה צריך מאתנו?

סיכום

- איך הרגשת בשיחה?
 - האם יש עוד דברים שחשוב לך להגיד ולא שאלנו?
- אמור מספר מילות סיכום, תודה לחניך ששיתף בתחושות ובחוויית שלו ואחל לו בהצלחה.

הטרמה

נגזרת מהשורש ט.ר.ם = לפני. הטרמה היא בעצם מסירת מידע מקדים לפני תחילת התהליך או הפעילות, המסייע בהבנת התהליך. ההטרמה נועדה לסייע להפגת מתח, תחושת הזרות ואי הוודאות המאפיינים חניכים עם מוגבלות כאשר הם מחוץ ל"אזור הבטוח" או/ו פוגשים מקום, תוכן, אנשים חדשים.

ניתן לבצע הטרמה בתחומים שונים:

הטרמה לתוכן הנלמד

בפעולה ובישיבה נשתמש לפעמים במושגים חדשים/ מורכבים. מושג חדש או מורכב מהווה הסחת דעת מכיוון שהוא גורם לעיסוק בהבנת המושג ולא במידע כולו. בנוסף, תחושה של אי הבנה יכולה להשפיע על תחושת הערך העצמי שלנו.

לכן:

- לפני כל פעולה או ישיבה יש לבדוק האם יהיה שימוש במושגים חדשים או מורכבים (אם ניתן, כדאי לבדוק עם החניכים עצמם האם מדובר במושגים חדשים - מפני שלפעמים ה"מובן מאליו" אינו מובן כלל).
- בכל פעולה או ישיבה לא מומלץ להשתמש ביותר מ-5 מושגים חדשים/ מורכבים.
- יש להגדיר מראש את הפירוש של כל מושג ואם יש צורך לבצע פישוט לשוני לפירוש.
- בתחילת הפעולה או הישיבה יש לבצע הקנייה של המושגים החדשים - כלומר, לימוד המושג והפירוש שלו. תוך שימוש בדוגמאות לשימוש המושג במשפט.
- יש לדאוג כי המושגים ופירושיהם יישארו לאורך הישיבה/ פעולה במקום ברור לעין.

הטרמה לתקופה חדשה או יציאה לפעילות מחוץ לשגרת הסניף

לרוב, חניכים עם מוגבלות רגישים לשינויים ויציאה מהשגרה. לכן יצירת הטרמה לתקופה חדשה הינה הכרחית על מנת להכין את החניך לשינויים ולסייע לו לבצע את המעבר בצורה טובה יותר.

לכן:

- יש לקיים פגישה עם החניך במקום בטוח ושקט (ללא הסחות דעת) וכאשר הוא פנוי לשיחה ולקליטת מידע חדש.

- יש לפתוח את המכשך בהסבר לחניך על מטרות המכשך.
- במהלך ההטרמה כדאי לענות על 5 שאלות - מי? מה? איפה? מתי? מדוע? איך? בסדר הזה ואף להציג את הסדר המתוכנן לחניך.
- כדאי להשתמש בהטרמה בהמחשה על ידי שימוש בכמה שיותר חושים:
 - שימוש בסרטונים המתארים איך נראית ונשמעת התקופה שלפנינו.
 - שימוש בסמלים המתארים את השלבים השונים בתהליך או במקום אליו יוצאים.
 - מישור חומרים שונים הקשורים במקום.

דוגמא: לקראת יציאה לטיול/לקראת יציאה לקורס מדריכים - מעבר מדויק על הלוח, תמונות וסרטונים של המקום, סיור מקדים וכו'.

הטרמה התנהגותית לפעילות בסניף / במפעל / בתפקיד

במהלך פעילות לא תמיד ניתן להגיב פרטנית לצורך של כל חניך בצורה מיטבית. תיאום ציפיות לפני הפעילות/ המפעל או התפקיד יסייע למדריך לתת מענה טוב יותר לחניך במקרה והוא חווה קושי.

לכן:

- יש לקיים פגישה לפני הפעילות (במידה ומדובר בפעולה ניתן לעשות זאת כמה דקות לפני תחילת הפעולה. במידה ומדובר במפעל או תפקיד כדאי לקיים פגישה מעמיקה יותר במקום נוח, שקט ובטוח).
 - במהלך הפגישה יעלו החניך והמדריך מצבים שהחניך יכול להתקשות בהם.
- בפעולה מומלץ לא להעלות יותר ממצב אחד או שניים (העלאת כל הקשיים של החניך יכולה לגרום לו מצוקה), אך גם במפעל או תפקיד כדאי להתמקד במספר מצומצם של נושאים.
- לאחר העלאת הקשיים, יעלו המדריך והחניך רעיונות לפתרונות לכל מצב - ישנה חשיבות לשיתוף החניך בחשיבה על דרכי הפתרון ולא רק על הבעיה.
- לבסוף, יסכימו על דרכי הפעולה בכל מצב.

לדוגמא:

אם החניך מתקשה להתרכז, על ידי סימן למדריך הוא יוכל לצאת החוצה להתאוורר ולשוב לאחר חמש דקות.

אם החניך מתקשה לא לדעת מה מתוכנן בפעולה המדריך יציג לו את תכנית הפעולה ואת לוחות הזמנים.

פעולה שפתית קוגניטיבית - מבנה פעולה קבוע

מערך שפתי קוגניטיבי הינו מודל שפותח להוראת תלמידים חירשים וכבדי שמיעה על ידי הינדי שטרן ושרה זנברג. למרות שמקור המודל בבתי ספר והוא מיועד לתלמידים חירשים וכבדי שמיעה, הוא מציע מבנה שניתן וכדאי להשתמש בו לבניית מערך פעולה המותאם לחניכים עם מוגבלות שפתית או/ו קוגניטיבית בעיקר ברמת תוכן עולה המאפיינת את הפעילות בשכבה הבוגרת.

עיקרי המודל

למידה שיטתית ובעלת מבנה קבוע המאפשרת הקניית שפה, הרחבת ידע עולם, העמקת הבנת הנקרא, פיתוח החשיבה וההבעה בעל פה ובכתב.

מבנה פעולה שפתית קוגניטיבית:

שלב הפעולה	זמן	פירוט	הערות
פתיחת הפעולה	10 דק'	הצגת הנושא של הפעולה.	ניתן לקיים פעילות חווייתית מקדימה לפני הצגת נושא הפעולה
		הקניית מושגים חדשים - על המושגים להופיע לעיני החניכים לאורך הפעולה. (לדוגמא על פלקט) - בנוסף ייתן המדריך דוגמאות למילה במשפט או/ יציג תמונה.	לא יותר מ-5 מושגים חשובים להבנת נושא הפעולה/מושגים מורכבים כמו מטאפורות/מושגים החשובים לחיי היום יום או הפעילות התנועתית.
		אפשרות לסיעור מוחות בנושא הפעולה	
גוף הפעולה	30-40 דק'	כדאי שכל פעולה תכלול: *שיחה/דיון בעל פה בו החניכים צריכים לבטא את המחשבות שלהם. ניתן להשתמש במתודה של התייחסות לתמונות, סיפור וכד'. *יצירת ביטוי פיזי של חווית החניך בפעולה.	כדאי להשתמש במתודות מגוונות ובכמה שיותר אמצעי המחשה.
סיכום הפעולה	5-10 דק'	חזרה על נושא הפעולה	אין להוסיף נושא שלא עלה בפעולה עצמה
		חזרה על המושגים מהפתיחה	
		חזרה על הרעיונות המרכזיים	כדאי שיהיה ביטוי ויזואלי המסכם את הרעיונות המרכזיים של הפעולה. לדוגמא בפעולה על קתימב"ה - יוצג לחניכים בסוף הפעולה פלקט מסכם של הנושא.

שאלון/ריאיון חצי מונחה להתאמת תפקיד בצוות הסניף

מטרת הראיון היא לבחון את רצון החניך לפני חלוקת התפקידים בסניף.
את השאלות יש למלא לבד/עם המדריך/עם ההורים/אחר לפי מה שהחלטתם בסניף.
את השאלון יעבד הרכז או בעל התפקיד הרלוונטי בסניף בשיחה יחד עם החניך (וניתן גם עם הוריו).

1. שם החניך: _____
2. שם המדריך בשנת ההכנה: _____
3. האם עברת קורס הכשרה? _____
4. אם כן, איך הייתה לך החוויה בהכשרה? אם החניך מתקשה לענות על שאלה פתוחה, כווננו אותו ושאלו על התכנים, על החוויה הקבוצתית, על השהות מחוץ לבית, על המדריך וכו'.
- _____
- _____
5. מה היה לך הכי כיף? _____
- _____
6. מה היה לך הכי קשה? _____
- _____
7. לפניך רשימה של כישורים נדרשים לתפקיד בצוות (ניתן להוסיף סמלים, אם אתם יודעים שהחניך מתקשה בהבנה, יש לשוחח על משמעות כל כישור ולוודא שהוא מבין למה הכוונה):
 - אני דואג לביטחון שלי ושל חברי לסניף.
 - אני יכול לקבל הוראות מבעל תפקיד אחר.
 - אני יכול לעבוד בצוות.
 - יש לי יוזמה ומוטיבציה.
 - אני לרוב רגוע ולא נוטה להתפרצויות.

הקף בצבע אחד את הסעיפים ברשימה שאתה טוב בהם ובצבע שונה את הסעיפים ברשימה שקשה לך בהם.

8. הגדר מ1-10 עד כמה אתה רוצה למלא תפקיד בצוות? _____
9. איזה תפקיד היית הכי רוצה לעשות? _____
10. מדוע זה התפקיד המועדף עליך? _____
11. איזה תפקיד לא היית רוצה לעשות? מדוע? _____
12. רשום לפחות 3 תחומים שאתה טוב בהם:
 - _____
 - _____
 - _____
13. במה לדעתך תוכל לעזור לצוות? _____
- _____
14. במה הצוות יכול לעזור לך? _____
- _____
15. עם מי הכי היית רוצה לעבוד בצוות? _____
16. האם יש משהו נוסף שחשוב לך שנדע או משהו נוסף שאתה רוצה לדעת? _____

תודה רבה על התשובות. נעשה כל מה שאפשר כדי למצוא יחד איתך את התפקיד שהכי מתאים לך. בהצלחה!

ניהול אישי של הלמידה שלי

SML - self management learning

מה?

גישה ייחודית להתפתחות אישית שפותחה על ידי פרופסור איאן קניגהאם. באמצעות העלאת חמש השאלות לשיחה ניתן לעזור לחניך לבחון את הדרך שעשה ולכן הוא מכוון בהמשך. החניך שותף פעיל בתהליך ע"י מתן התשובות שלו לשאלות. השאלות מביאות לתשומת ליבו חוויות שעבר והשפיעו עליו ומאפשרות לו לבדוק היכן הוא ניצב עכשיו ביחס למקום שהוא שואף אליו. התשובות מספקות לחניך מסגרת לקביעת יעדים והצבת מטרות. זהו כלי שיכול להיות שימושי בנקודות זמן שונות בתנועה ובחיים בכלל.

מתי?

שימוש ב-SML יכול להתקיים לאורך כל תקופה שנבחרת. מיום הכניסה לתנועה, מכניסה לשכבה הבוגרת, מתחילת השנה הנוכחית ועד סיום השנה הנוכחית, סיום הפעילות בתנועה וכו'.

מי?

הקניית השימוש בכלי תעשה על ידי הרכז המלווה / המדריך או המלווה האישי של החניך. מדובר במיומנות שכל שמתנסים בה יותר כך היא הופכת לחלק אינטגרלי מתהליך ההתפתחות.

מקום?

המפגש סביב השאלות ומענה עליהן לא נעשה לרוב ב"סשן" אחד אלא במפגשים המתמשכים לאורך השנה. את המפגש ניתן לקיים כחלק מהחונכות האישית או הקבוצתית. ניתן לענות על השאלות במפגש עצמו או להעלות אותן כחומר למחשבה למפגש הבא.

איך?

5 השאלות:

1. שאלה ראשונה - איפה הייתי?

מתמקדת בנקודת הפתיחה לתהליך - לדוגמא "איך הייתי בתחילת שנה?" "איך הייתי כשרק הגעתי לסניף?" בנוסף יועלו הצלחות מהעבר שאפשר ללמוד מהן.

ניתן להשתמש בעזרי המחשה ואוירה כגון תמונות, חפצים סמליים, קבלת כידבק מחניכים אחרים/מדריכים/הורים ואחרים וכד'.

2. שאלה שניה - איפה אני עכשיו?

עוסקת במקום שהחניך נמצא בו עכשיו - לדוגמא תכונות חזקות שיש לו, מה עליו לפתח ולחזק, באילו תחומים ומרחבים הוא טוב ואיפה נקודות הקושי, קשרים שיצר בסניף ועוד.

ניתן להשתמש בעזרי המחשה ואוירה כגון מיפוי, ציור אישי או משותף עם המדריך היוצר תמונה של המקום הנוכחי בו נמצא החניך בתהליך. חיבור בין שאלה לתחושה ע"י קו, קלפים וכד' (למשל בחירה מתוך רשימה נתונה של תכונות כאשר החניך מותח קו בין שמו לבין התכונות שבחר).

3. שאלה שלישית - לאן אני הולך?

מנסה להגדיר את מטרותיו של החניך בסניף או בכלל ולהציב יעדים קרובים שניתן לעמוד בהם כדי להגיע למטרה. הגדרת המטרות תהיה בהתאם לתהליך שהחניך עבר ולמקום שהוא נמצא בו עכשיו (שאלות קודמות). רצוי לא להגדיר יותר ממטרה אחת או שתיים - לדוגמא, המטרה היא להיות מדריך ויעד הביניים הוא סיום קורס מד"צים.

ניתן להשתמש בעזרי המחשה ואוירה כגון דמיון מודרך, התנסות של החניך בכיוונים עתידיים שאולי יתאימו לו למשל יום כמדריך בסניף, יום התנסות במחסן וכו', יצירת לוח מטרות קבוצתי כאשר כל המטרות של חניכי הקבוצה תלויים בחדר הפעילות.

4. שאלה רביעית - איך אני אגיע לשם?

מטרתה להוביל ליצירת תכנית אישית לחניך בה מוגדרים הצעדים שעל החניך לנקוט על מנת להגיע למטרה שלו. על הצעדים להיות ברורים ולא גדולים מדי - לדוגמא, על מנת לסיים קורס מד"צים יש לקבוע תכנית בה החניך לן לילה אחד מחוץ לבית לפני הקורס, מעביר פעולה, משתתף ביום מכין, מגיע לביקור אוריינטציה במתחם הקורס וכו'. ביצירת התכנית רצוי לשלב גם את הורי החניך.

ניתן להשתמש בעזרי המחשה ואוירה כגון מפת דרכים בה מצוינים הצעדים וניתן לסמן וי על כל צעד שנעשה.

5. שאלה חמישית - איך אדע שהגעתי?

מגדירה את מדדי ההצלחה - לדוגמא איך אדע שעמדתי במטרה להיות מדריך? ← אני מדריך בסניף. איך אדע שעמדתי במטרה להיות יותר עצמאי? ← ישנתי מחוץ לבית, יש לי תפקיד בצוות הסניף וכו'. בנוסף השאלה עוזרת לעקוב לאורך התהליך אחרי העמידה ביעדים ומאפשרת לחניך להיות אחראי על התהליך שלו.

ניתן להשתמש בעזרי המחשה ואיורה כגון יצירת מדליות בתחילת התהליך והענקתן על כל יעד שהושג ומסמן את ההצלחות בדרך.

ניתן להכין חוברת הכוללת את כל השאלות והפעלה ממחישה לכל שאלה - כך שלבסוף נוצרת חוברת האוצרת בתוכה את התהליך כולו.

שאלה 1 - איפה הייתי?

תמונה המתארת את תחילת השנה שלי

למה בחרתי דווקא את התמונה הזו?

ממה חששתי? _____

מה הדבר שאני הכי גאה שעשיתי עד עכשיו? (ציירו)

שאלה 2 - איפה אני עכשיו?

איזה חניך אני? (הקף/י בעיגול את התכונות שאת/ה הכי מזדהה עימן)

חכם	מבולגן
משתלב	"מורעל"
בקבוצה	מתקדם
יוזם	טוב במחנאות
קשור למדריך	לומד
אחראי	יפה
אוהב	עוזר
יצירתי	אהוב
טוב לב	עם ביטחון
חבר טוב	טוב במורל
מצחיק	רגיש
עצמאי	בטוח בעצמי
מנהיג	עייף
ממושמע	בעל מוטיבציה
מתלהב	

שאלה 3 - לאן אני הולך?

המטרות שלי!

היעדים שלי:

שאלה 4 - איך אני אגיע לשם?

שאלה 5 - איך אדע שהגעתי?
ההצלחות שלי

שאלות מנחות לבחינת מסגרת ההשתתפות המתאימה

שאלות מנחות שיסייעו לבחינת מסגרת ההשתתפות המתאימה, מערך הליווי וההתאמות הנדרשות.

שימו לב! למרות המפורט כאן, להחלטה משותפת של הבוגר והתנועה – בהתאם לראיון ולהיכרות המקדימה - יש את התוקף הרלוונטי ביותר. בנוסף, דאגו לשמור כל העת על ערוץ תקשורת כתוח עם החניך והוריו שיאפשר לתאם ציפיות, להעלות צרכים, רצונות ומשוב מתמיד.

שאלות מנחות	ליווי	התאמות ודגשים	מסגרות מתאימות
האם החניך מסוגל להתרכז לאורך זמן?	אין צורך בליווי מיוחד. במידה ויש לקבוצה שני מדריכים, רצוי שאחד מהם יוגדר כנותן מענה לחניך בשעת הצורך. במידה ויש מדריך אחד יש לדאוג לתיאום ציפיות מסודר לגבי המענה שיינתן בעת הקושי.	- יש לקיים עם החניך תיאום ציפיות בתחילת השנה ולפני כל פעולה. - יש לשים דגש על תיווך סיטואציות ותכנים. - יש לבחון התאמות נדרשות בסמינרי הכשרה ובפעילויות הדורשות קשב לטווח ארוך. - אם ניתן, רצוי לבצע למידה מטרימה. - יש לחלק את הפעילות או הישיבה לשלבים ברורים בתחילת הפעילות. - כדאי לקבוע סימנים מוסכמים בין החניך למדריך למקרה הצורך	יש להתאים את מבנה הפעילות הפיזי (צמצום גירויים) והתוכני. עדיפות להדכה/ פעילות בקבוצות קטנות (אך חשוב לציין כי גם לקבוצה גדולה יש יתרון בכך שהחניך יכול לצאת ולחזור מבלי שהדבר יערער משמעותית את הפעולה).
האם החניך מבין סיטואציות חברתיות והאם התנהגותו מותאמת?	חשוב שתהיה דמות בוגרת בנוכחות שומרת (מסייעת/ מתווכת).	יש לקחת בחשבון צורך בתיווך חברתי והכנה מנטאלית לסיטואציות מורכבות. חשוב לבצע תיווך בקבוצת השייכות של החניך	

שאלות מנחות	ליווי	התאמות ודגשים	מסגרות מתאימות
מה יכולת החניך להבנת רעיונות מורכבים והאם קיים פער משמעותי מבני גילו?	רצוי חונכות אישית	לשים דגש על פישוט לשוני ומבנים קבועים בפעולות. אם ניתן מומלץ לעשות למידה מטרימה לפני או בתחילת הפעולה.	קבוצת שילוב מודרכת ומותאמת לרמתו או קבוצה משימתית מלווה שתדע להכיל אותו
מה מידת שליטתו של החניך במיומנויות יומיומיות?	במידה והחניך זקוק לסיוע קבוע, ניתן להצמיד לו חונך מלווה במסגרת התנועתית. כאשר המלווה מצטרף יש לקחת בחשבון את נוכחותו.	נדרשת הכנה של הקבוצה בה החניך משתלב.	לבחון יציאה לסמינרי הכשרה בעיקר בשכבות ט' ו'.
		לחשוב מראש על ההתאמות הנדרשות ולהיערך אליהן.	בחנינת המפעלים אליהם החניך יכול לצאת ללא סיוע צמוד.

שאלות מנחות	ליווי	התאמות ודגשים	מסגרות מתאימות
האם לחניך מוגבלות רגשית או נפשית?	נדרש תיווך לצוות ההדרכה וליווי מקצועי מתאים. במידת הצורך רצוי להצמיד חונך מלווה. קשר מתמיד עם גורמי המקצוע ו/או הבית.		יש לשים לב היטב ולשקול צמצום זמני שהייה ארוכים מחוץ לבית המעלים את רמת הסטרס.

שאלות מנחות	ליווי	התאמות ודגשים	מסגרות מתאימות
האם לחניך יש לקות ראייה או ירידה בשמיעה?	במידת הצורך יש למנות לתפקיד עם בן זוג או צוות. כדאי לקבוע סימנים מוסכמים בין החניך למדריך במקרה הצורך.	יש לדאוג לתיווך במהלך ישיבות או פעולות (קשר עין, שפת סימנים, תמלול, כתוביות, המחשה וכד'). יש לדאוג לאמצעים מסייעים במידה ויש.	יש להקפיד על מיקום קבוע של הפעילות יש לתת את הדעת על התאמת החלל של הפעילות בסניף ובקורסים - אור, מכשולים, אקוסטיקה.
האם לחניך יש מוגבלות פיזית?	במידת הצורך יש לדאוג לליווי מותאם צרכים.	יש להתאים את החלל לצרכי החניך - הגשה פיזית יש להתאים את הפעילות ליכולות של החניך. ובמידת הצורך לבנות את הפעילות על פי עקרון הפיצוי.	
האם לחניך יש בעיות התנהגות, כגון אירועים משמעתיים, אלימות?	יש לשקול היטב מיהי הסמכות שמתמודדת עם החניך ולדאוג לליווי בוגר במקרים הרלוונטיים.	יש צורך בהבהרת הגבולות ובחוזים ברורים לדרישות המסגרת. אלימות היא קו אדום ותביא להפסקת ההשתתפות בפעילות בה אירעה!	יש לשקול גם את רמת המסוכנות וההתאמה לתפקידי הדרכה והובלה עם גורמי מקצוע.

שיחה אישית לפני פרידה

חלק מתהליך הפרידה כולל שיחה אישית של החניך עם הרכז והמדריך. נוכחות הרכז חשובה על מנת לתת לשיחה משנה חשיבות, לייחד אותה, להביא גם את נקודת המבט שלו וכמובן לסייע בהתמודדות במידה ויהיו מצבים מורכבים ורגישים.

הכנה לשיחה

- יש לעדכן את החניך בדבר השיחה ובנושאים שהיא תכלול מספר ימים לפני השיחה. כדאי לציין ששיחה מעין זו מתרחשת עם כל החניכים.
- על הרכז והמדריך להיערך לשיחה בפגישה מקדימה, בה יעברו על השאלות, יסמנו נושאים חשובים ונקודות מורכבות. ישנה אפשרות גם לחלק ביניהם את השאלות.
- לקראת השיחה כדאי לנסות ולאסוף כמה שיותר חומרים שקיימים בסניף ויכולים להמחיש או לספר על החוויה של החניך בסניף. לדוגמא סיכומי שיחות קודמות, תמונות מפעילות בסניף, דברים שהחניך יצר בסניף, כידבקים שקיבל מחברים לסניף ועוד.
- יש לדאוג למרחב נעים, נוח ושקט לקיום השיחה מבעוד מועד.

כתיחה

- בתחילת השיחה יש לברר עם החניך האם הוא יודע ומבין את מטרת השיחה.
- יש לברר כיצד החניך מרגיש לגבי השיחה ועם אילו תחושות הוא מגיע למפגש.
- מתן הסבר כללי לחניך כיצד הולכת להתנהל השיחה ומה הנושאים שיעלו בו:
- "השיחה תתנהל בשאלות, כלומר אני ו_____ נשאל אותך כל מיני שאלות על איך מרגיש לקראת הפרידה, איך אתה מסכם את הפעילות שלך בתנועה ומה המחשבות שלך לגבי העתיד. האם זה בסדר מבחינתך? יש שאלות שחשוב לך לשאול אותנו לפני שנתחיל?"
- ניתן לציין את חשיבות השיחה - "זוהי שיחה חשובה כי היא מאפשרת לנו ללמוד על החוויה שלך בסניף, לעזור לך לסכם את התקופה הזו ולחשוב על המשך הדרך שלך".
- אך כדאי להימנע מדרמטיזציה והעצמה של תחושת הסוף - "זוהי השיחה האחרונה שלנו אי פעם..."

גוף השיחה

גוף השיחה יהיה בנוי לפי המבנה שהומלץ בתדריך:

הווה - מה קורה "כאן ועכשיו", איך החניך מסיים.

עבר - התבוננות על התהליך ומתן ערך ומשמעות למה שהיה.

עתיד - מחשבה ובחינה של מה החניך רוצה לעשות בהמשך ומה האתגרים שעומדים בפניו וכיצד הוא יכול להתמודד עימם.

שאלות אפשריות - עבר:

- האם אתה זוכר איך היית בשנה הראשונה בתנועה? מה השתנה מאז?
- האם אתה זוכר את השנה הראשונה בשכבה הבוגרת? ממה חששת? למה ציפית?
- איך את מרגיש לגבי החששות והציפיות האלה היום?
- ספר על החוויה הכי טובה שאתה זוכר מתנועה.
- ספר על חוויה מעצבנת שהייתה לך.
- מה המפעל האהוב עלייך? למה?
- באיזו שנה הכי נהנית? למה?
- ספר לי על משהו שעזר לך להתמודד עם קושי גדול שהיה לך.
- ספר לי על מדריך משמעותי שהיה לך.
- מה התפקיד הכי משמעותי שעשית בסניף? (במידה ומילא תפקיד).
- ספר על כחד שהיה לך והתמודדת אתו בגבורה?
- ספר על תכונה שפיתחת בתנועה.
- איך אתה מרגיש שתרמת לסניף? איך הוא תרם לך?
- מה למדת בתנועה? אילו מיומנויות, ידע, ערכים רכשת?
- למה/מי הכי תתגעגע?

שאלות אפשריות - הווה:

- איך הפרידה המתקרבת גורמת לך להרגיש? למה לדעתך אלו התחושות שלך?
- מה הכי מפחיד אותך בפרידה?
- האם התקופה הקרובה תהיה לדעתך שמחה/עצובה/קשה/מרגשת/מצחיקה? למה?
- מה התנועה בשבילך היום?
- תתאר לי את עצמך היום - איך כל השנים שלך בתנועה השפיעו על מי שאתה היום?
- מה ההורים שלך/המורה שלך/החברים שלך/האחים שלך היו אומרים, אם היו שואלים אותם איך התנועה השפיעה עלייך?
- במה אתה הכי גאה שהשגת?
- תוכל לספר על מטרה אחת שהצבת לעצמך והשגת?
- איך אתה מרגיש עם הקבוצה? האם וכיצד היא יכולה לסייע לך בתקופה הזו?

שאלות אפשריות - עתיד:

- האם אתה חושש/מתרגש מההמשך?
- מה המחשבות שלך להמשך?
- איך לדעתך נראים החיים אחרי התנועה? (הזדמנות להרגיע חששות ולסייע לחניך לראות את העתיד באופן אופטימי).
- מה הכי יחסר לך? (מחשבה האם ניתן למצוא זאת גם במסגרות אחרות).
- על איזו מסגרת המשך חשבת? למה לדעתך זה מתאים לך?
- אילו תכונות יש לך שמתאימות למסגרת הזו?
- האם תרצה שנסייע לך למצוא מסגרת המשך שמתאימה לך?
- מה אתה חושב שיהיה לך מאתגר אחרי שתסיים את הפעילות בתנועה?
- איך לדעתך אפשר להתמודד עם האתגר הזה? (העלאת דרכים להתמודדות תוך ציון התמודדויות מוצלחות שהחניך חווה בסניף).

סיכום

בסיום השיחה יש לחזור בכמה משפטים על נקודות המפתח בשיחה - כדאי לבחור 2 סעיפים משמעותיים מכל חלק לציון. יש לציין בכמה משפטים איך אתם רואים את הדברים - למשב את החניך על ההצלחות, ההתמודדויות, החוויה בלהדריך אותו ועוד. ניתן גם לעשות זאת כסיכום ביניים בסוף כל חלק. חשוב לומר לחניך בתום השיחה שלא חשוב לאן פניו מועדות החוויות שצבר בתנועה תמיד יישארו איתו והתנועה תמשיך להיות לו בית שאוהב אותו וזוכר אותו.

1. אבן, נ. (תשע"ד, 2014). **המסע אל ההגשמה החדשה בתנועות הנוער, לחנך ל"ערכים" ולא ל"צורות"**, מועצת תנועות הנוער.
2. אסרף, ל. (2018). **תיק למדריך - תכנית מעבר לבוגרים**, תנועת הנוער "בני עקיבא", מחלקת חינוך מיוחד.
3. הימן-זהבי, ר. (תשע"ו, 2015). **מדריך לשילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער**. התכנית להשתלבות ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער בשותפות מועצת תנועות הנוער, ג'וינט-אשלים, משרד החינוך, משרד הרווחה, המוסד לביטוח לאומי וקרן שלם.
4. **"הכלה למעשה" - העלון למדריכי הכלה** - איגרת מספר 3 (תשע"ה, 2015)
<http://meyda.education.gov.il/files/yesodi/hachala/alon3.pdf>
5. כהן, ר., רוט, ד. ויורק, א. (2008). **מנהיגות נוער לשינוי עמדות כלפי אנשים עם מוגבלויות: שינוי עמדות ודימוי עצמי. ביטחון סוציאלי, גיליון 78 - אוגדן מאמרים בנושא שוויון והשתלבות של אנשים עם מוגבלות** שייצא במסגרת התכנית להשתלבות ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער.
6. **"לשם שינוי" - התנדבות ומעורבות חברתית של נוער עם מוגבלות**. בשותפות משרד הרווחה והשירותים החברתיים, משרד החינוך, ג'וינט-אשלים, מרכז השלטון המקומי, מינהל חברה ונוער ואלווין ישראל.
7. **מערך הדרכה - מרכזי נוער לנוער עם מוגבלות - משרד הרווחה והשירותים החברתיים, אגף השיקום - השירות לשיקום בקהילה** (תשע"ו, 2016). נכתב במסגרת תכנית משותפת של משרד הרווחה, ג'וינט-אשלים, המוסד לביטוח לאומי ומשרד החינוך, שהופעלה על ידי עמותת אלווין.
8. פלוטניק, ר. (2018). **"לגדול אחרת": עולמם הרגשי והחברתי של ילדים בעלי לקויות למידה, קשב וריכוז**, הוצאת ספרים יסוד.
9. קוזמינסקי, ל. (2004). **מדברים בעד עצמם - סגור עצמי של לומדים עם לקויות למידה**. הוצאת יסוד ומכון מופ"ת.